

Regeringens proposition

1980/81: 203

om läroplan för den kommunala vuxenutbildningen;

beslutad den 27 maj 1981.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

JAN-ERIK WIKSTRÖM

Propositionens huvudsakliga innehåll

F. n. finns ingen särskild läroplan för den kommunala vuxenutbildningen (komvux). I propositionen föreslås en sådan läroplan på grundval av ett förslag från komvux-utredningen. Förslagen i propositionen gäller i tillämpliga delar även verksamheten vid statens skolor för vuxna och grundutbildningen för vuxna.

Läroplanen föreslås omfatta dels en allmän del med mål och riktlinjer för verksamheten samt tim- och kursplaner, dels kommentarmaterial till läroplanen.

Avsnittet mål och riktlinjer skall gälla för all verksamhet inom komvux. Tim- och kursplaner föreslås nu endast för grundskolkurser. Frågan om tim- och kursplaner för annan utbildning inom komvux behandlas f. n. av komvux-utredningen. Kommittén har också för avsikt att i sitt fortsatta arbete ytterligare överväga vissa frågor i anslutning till läroplanen för komvux, bl. a. frågan om orienteringsämnen och om studie- och yrkesorientering.

De nu föreslagna tim- och kursplanerna skall uppdelas i en grunddel, som är gemensam för alla kursdeltagare, och en fördjupningsdel, där deltagarna väljer arbetsuppgifter. SÖ föreslås få i uppdrag att fastställa tim- och kursplaner samt att utarbeta kommentarmaterial till läroplanen. Även lokala arbetsplaner föreslås bli utarbetade.

Teckning skall inte längre kunna förekomma som grundskolkurs i komvux. Det nya ämnet bild, som införs i grundskolan, skall inte finnas i komvux. Grundskolkurser i ämnet svenska som främmande språk införs, liksom grundskolkurser i hemspråk. Dessa kurser är avsedda för vuxenstu-

derande, som inte har svenska som modersmål och som är i behov av kurserna för att kunna följa undervisning i komvux. Allmän och särskild kurs skall inte finnas i komvux, utan en enda typ av grundskolkurser skall anordnas i engelska, matematik resp. B-språk.

Förslagen i propositionen skall genomföras genom omprioritering inom ramen för tillgängliga resurser.

Den nya läroplanen föreslås träda i kraft fr. o. m. läsåret 1982/83.

eningen (SAF) och Samarbetsorganisationen för Sveriges Vuxenstudierande (SOSVUX). Yttranden har dessutom inkommit från en grupp elever i Nacka vuxengymnasium och från Föreningen Lärare i Religionskunskap. En sammanställning av remissyttrandena bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 3*.

I propositionen om läroplan för grundskolan m. m. (prop. 1978/79: 180) tog föredraganden, dåvarande statsrådet Birgit Rodhe, efter samråd med mig inte upp de konsekvenser som hennes förslag i nämnda proposition skulle komma att få för den kommunala vuxenutbildningens läroplan på grundskolnivå. Hon förutsatte i stället att jag skulle återkomma till dessa frågor i samband med behandlingen av förslag från komvux-utredningen.

Jag anhåller att nu få ta upp dessa frågor. För överblickens och sammanhangets skull redovisar jag också vissa förslag som inte fordrar beslut av riksdagen.

2 Föredragandens överväganden

2.1 Bakgrund

År 1967 lades grunden för den nuvarande vuxenutbildningen genom propositionen angående vissa åtgärder inom vuxenutbildningens område m. m. (prop. 1967: 85, SU 1967: 117, rskr 1967: 227). På grundval av denna proposition infördes fr. o. m. den 1 juli 1968 bl. a. en lokal gymnasial vuxenutbildning. Den ersatte kvällsgymnasierna, som i flertalet fall redan hade kommunen som huvudman. I denna lokala gymnasiala vuxenutbildning skulle undervisning i princip kunna erbjudas enligt kursplanerna för grundskolans högstadium, fackskolan, gymnasiet och yrkesskolan. Till den kommunala vuxenutbildningen (komvux) fördes också yrkesskolans deltidskurser. Undervisningen organiserades som separata ämneskurser.

Särskilda timplaner infördes för komvux. Härvid fastställde regeringen det högsta antalet lektioner i varje ämne.

Utbildningsprogrammet inom den kommunala vuxenutbildningen har därefter successivt anpassats efter de nya läroplaner som införts för grundskolan och gymnasieskolan. Både primärkommuner och landstingskommuner får anordna komvux. Landstingskommuner får dock bara anordna kurser som motsvarar den utbildning som landstingskommuns gymnasieskola kan omfatta.

Regeringen medgav den 18 maj 1977 att läroplaner för allmänna ämnen och preparandkurs inom arbetsmarknadsutbildning (AMU) efter samråd med länsarbetsnämnden får tillämpas försöksvis inom komvux i Botkyrka, Gävle, Haninge och Sandvikens kommuner fr. o. m. den 1 juli 1977.

På grundval av riksdagens beslut med anledning av budgetpropositionen 1977 (prop. 1976/77: 100 bil. 12, UbU 1976/77: 19, rskr 1976/77: 176) fast-

ställer SÖ högsta antalet undervisningstimmar för komvux i varje ämne inom ramen för en viss procent av det sammanlagda antalet undervisningstimmar för motsvarande utbildning i ungdomsskolan. Regeringen fastställer dessa procenttal. För grundskolkurser fastställde regeringen den 9 juni 1977 procenttalet till 45.

Riksdagen har vidare efter förslag i propositionen om kommunal vuxenutbildning (prop. 1977/78: 36, UbU 1977/78: 10, rskr 1977/78: 60) funnit att innehållet och utformningen av undervisningen i komvux skall anpassas bättre till de vuxnas situation. Det är inte självklart att vuxna skall behöva läsa alla ämnen eller alla delar av kursen i ett ämne enligt läroplanerna för ungdomsskolan. De vuxnas erfarenheter skall tas till vara och endast kompletteras i en sådan omfattning att de vuxna får en utbildning av samma kvalitet som ungdomsutbildningen. Utbildningens innehåll behöver däremot inte vara identiskt.

Sedan läsåret 1978/79 pågår försöksverksamhet med etappindelade kurser inom komvux i ett antal kommuner i enlighet med riktlinjer som har godkänts av riksdagen efter förslag i nyss nämnda proposition om kommunal vuxenutbildning. Riksdagen har nyligen (prop. 1980/81: 100 bil. 12, UbU 1980/81: 18, rskr 1980/81: 217) beslutat att detta försök, som ursprungligen skulle vara treårigt, får fortsätta så länge att ingen försökskommun tvingas återgå till det tidigare gällande systemet i avvaktan på en slutlig utvärdering av försöksverksamheten och på beslut om huruvida verksamheten skall permanentas eller ej. SÖ får genom detta riksdagsbeslut också rätt att medge att alla kommuner som så önskar får delta i försöket fr. o. m. läsåret 1981/82.

2.2 Läroplanens utformning

Komvux-utredningen har utarbetat ett förslag till läroplan för komvux omfattande mål och riktlinjer samt tim- och kursplaner för grundskolkurser. Läroplanen skall enligt komvux-utredningens förslag bestå av en allmän del, som omfattar mål och riktlinjer för verksamheten och tim- och kursplaner, samt av ett kommentarmaterial, som SÖ förutsätts utarbeta. Kommittén föreslår att avsnittet mål och riktlinjer skall gälla för all verksamhet i komvux. Komvux-utredningen förutsätter också att lokala arbetsplaner skall utarbetas.

Ingen remissinstans har uttalat tveksamhet inför en särskild läroplan för komvux. Tvärtom har bl. a. *TCO*, *SACO/SR* och *SOSVUX* uttalat sin tillfredsställelse härmed. *SFI-kommittén* menar att en tydligare frigörelse från grundskolans läroplan hade varit bättre.

I sammanhanget vill jag erinra om att regeringen i propositionen om folkbildning m. m. (prop. 1980/81: 127) nyligen har sammanfattat sin syn på de övergripande målen för vuxenutbildning och sin syn på målen för komvux. Även målgrupper och prioriteringar vad gäller komvux behandlas där.

Enligt min mening är det inte möjligt att genomföra den vuxenanpassning av komvux som riksdagen har uttalat sig för utan att fastställa en särskild läroplan för komvux. Jag delar kommitténs uppfattning att en allmän del av läroplanen omfattande mål och riktlinjer samt tim- och kursplaner bör fastställas. Dessa mål och riktlinjer bör gälla för all verksamhet i komvux. De bör i tillämpliga delar även gälla för verksamheten vid statens skolor för vuxna och för den av kommunerna anordnade grundutbildningen för vuxna. Regeringen bör fastställa det avsnitt som omfattar mål och riktlinjer. Jag räknar med att denna del av läroplanen i sina huvuddrag bör få det innehåll som föreslagits av komvux-utredningen med de modifieringar som jag kommer att ange. Tim- och kursplaner bör liksom nu fastställas av SÖ. Jag återkommer till denna fråga.

Att utarbeta lokala arbetsplaner är ett viktigt inslag i den nya läroplanen för grundskolan (Lgr 80: se mål och riktlinjer i läroplanen, SFS 1980: 64 s. 39–41). Det betonas också i komvux-utredningens förslag till läroplan. Enligt min mening bör de lokala arbetsplanerna vara uttryck för en kommunal viljeinriktning och prioritering. De bör dock få en något annorlunda utformning inom komvux vad gäller ämnesövergripande frågor. Komvux-utredningens förslag till läroplan betonar, liksom Lgr 80, vikten av ämnesövergripande studier. Jag delar uppfattningen att detta är ett synsätt, som om möjligt bör tillämpas även i komvux. Det kan dock inte ges samma vikt i vuxenutbildningen som i grundskolan, eftersom det skall vara möjligt för vuxenstuderande att läsa ett ämne i taget.

Föreskrifter om delning av kurs i undervisningsgrupper bör fastställas av regeringen och i enlighet med komvux-utredningens förslag ingå i avsnittet mål och riktlinjer.

2.3 Samverkan mellan komvux och AMU på grundskolnivå

Under budgetåren 1977/78–1979/80 har försöksverksamhet med samverkan mellan komvux och arbetsmarknadsutbildning (AMU) bedrivits i Haninge kommun. AMU:s läroplaner för preparandkurser har tillämpats inom komvux. Det har skett efter samråd med länsarbetsnämnden i Stockholms län. SÖ har utvärderat försöket. Utvärderingen visade att en sådan samverkan är möjlig men att vissa problem kan uppstå i fråga om anpassningen av preparandkurserna till den kommande yrkesutbildningen. Komvux-utredningen har utarbetat sina förslag till mål och riktlinjer och till kursplaner så att det skall finnas möjlighet till samverkan mellan komvux och AMU, när det finns behov därav.

SÖ framhåller att samverkan bör vara möjlig efter begränsade justeringar av kurserna. Däremot är det, menar SÖ, inte lika självklart att preparandkurserna inom AMU kan anordnas separat från den efterföljande yrkesutbildningen. Detta bör enligt SÖ beaktas i kommentarmaterial till läroplanen för komvux. AMS har inte kommenterat frågan i sitt yttrande.

KAFU meddelar att kommittén ännu inte har övervägt konsekvensen av en eventuell samverkan mellan komvux och AMU.

Enligt min mening bör möjligheter till samverkan tas till vara. Den utformning av läroplanen som föreslagits, möjliggör en samverkan i de fall skolstyrelse och länsarbetsnämnd enas om att detta är lämpligt. Givetvis bör man i sådana fall beakta de krav på anpassning i fråga om organisation och innehåll som AMU ställer. Jag räknar med att KAFU följer utvecklingen av denna samverkan.

I denna del har jag samrått med arbetsmarknadsministern. Vad jag har anfört i detta avsnitt (2.3) kräver inte något beslut av riksdagen.

2.4 Grunddel och fördjupningsdel. Etappsystem

Komvux-utredningen konstaterar att det ännu inte föreligger någon slutlig utvärdering av den försöksverksamhet med etappindelade kurser som påbörjades läsåret 1978/79. Kommittén har därför inte kunnat ta ställning till systemet med etappindelning i dess helhet. De två första försöksåren utvisar dock övervägande positiva resultat. Kommitténs förslag till läroplan innebär att grundskolkurserna i varje ämne betraktas som en första etapp i en sammanhängande studiegång i ämnet. Det är möjligt att avsluta studierna efter denna första etapp. Det skall också vara möjligt att påbörja studier i nästa etapp, dvs. i en gymnasieskolkurs i ämnet, utan att ha genomgått den första etappen i komvux.

Inom försöksverksamheten är kurserna uppdelade i en grunddel, som är gemensam för alla, och en fördjupningsdel, där deltagarna väljer arbetsuppgifter. I detta avseende har försöksverksamheten gett så positiva erfarenheter att kommittén föreslår att en sådan uppdelning av grundskolkurserna genomförs i den nya läroplanen.

Remissinstanserna är i huvudsak positiva till att denna uppdelning genomförs och till att grundskolkurserna betraktas som en första etapp i en sammanhängande studiekurs i resp. ämne.

Jag anser att den föreslagna uppdelningen av grundskolkurserna möjliggör en ökad vuxenanpassning. Det bör också förbättra förutsättningarna för samverkan mellan komvux och AMU. Jag förordar därför att grundskolkurserna uppdelas i en grunddel och en fördjupningsdel samt att de betraktas som en första etapp i en sammanhängande studiegång i resp. ämne.

2.5 Utbildningsprogram i komvux

Komvux-utredningen föreslår vissa förändringar i det utbildningsprogram som kan ingå i komvux. De är huvudsakligen föranledda av ändringar som riksdagen har beslutat (prop. 1978/79: 180, UbU 1978/79: 45, rskr 1978/79: 422) angående läroplan för grundskolan. De förändringar av utbild-

ningsprogrammet i komvux som jag kommer att förorda bör gälla även i den statliga vuxenutbildningen.

Teckning, bild och svenska

I grundskolan kommer enligt Igr 80 ämnet teckning att ersättas av ämnet bild. Grundskolkurs i teckning kan f. n. anordnas inom komvux efter särskilt medgivande av SÖ. Komvux-utredningen föreslår att teckning utgår ur utbildningsprogrammet i komvux och att inte heller ämnet bild skall förekomma som särskilt ämne inom komvux.

Komvux-utredningen föreslår emellertid att de moment i ämnet bild, som handlar om bilden som kommunikationsmedel, skall finnas även i komvux. Dessa moment bör föras till ämnet svenska, där film- och TV-kunskap redan ingår. Timalet för ämnet bör därvid utökas något.

Av remissinstanserna menar SOSVUX att bild enligt förslaget mycket väl kan ingå i ämnet svenska. SACO/SR däremot avstyrker detta, eftersom kursen i svenska redan är mycket omfattande och timförstärkningen inte svarar mot den föreslagna utvidgningen av ämnesinnehållet. Svensklärarna har dessutom enligt SACO/SR ingen utbildning för att undervisa i bildämnet. En utbildningskomplettering skulle i så fall krävas. SÖ anser att de moment ur grundskolans ämne bild, som behandlar bilden som kommunikationsmedel, kan erbjudas i komvux inom fördjupningsdelen i ämnet svenska utan att det totala timtalet ökas.

Jag förordar att ämnet teckning inte längre skall förekomma inom komvux. Ämnet bild bör heller inte införas som separat ämne. Jag delar dock SÖ:s uppfattning att moment, som behandlar bilden som kommunikationsmedel, bör kunna förekomma inom fördjupningsdelen i ämnet svenska. Timalet i svenska behöver knappast utökas av denna anledning. Det ankommer på SÖ att bedöma om en utökning av andra skäl är lämplig när SÖ, som jag senare kommer att föreslå, fastställer tim- och kursplaner för grundskolkurser i komvux.

Samhällsorienterande och naturorienterande ämnen

De samhällsorienterande och de naturorienterande ämnena förs i grundskolans högstadium samman till två stora ämnesgrupper med ett gemensamt timtal och en gemensam kursplan för vardera ämnesgruppen. I komvux har alltsedan starten ett ämneskurssystem tillämpats, som gör det möjligt för vuxna att på deltid studera enstaka ämnen. Komvux-utredningen konstaterar att en sammanslagning av orienteringsämnena även i komvux till två block (ämnesgrupper) skulle försvåra för vuxna att skaffa sig kompetens i enbart ett delämne inom ett sådant block. Kommittén föreslår därför att de olika orienteringsämnena t. v. får utgöra separata ämnen (kurser) i komvux. Samtidigt meddelar dock kommittén att den i sitt fortsatta arbete ytterligare kommer att överväga, om det är möjligt att sammanföra orienteringsämnena i block, utan att de vuxenstuderande

tvingas till mer omfattande studier än vad som är påkallat av deras utbildningsbehov.

SÖ framhåller att block-kurser i samhällsorienterande och naturorienterande ämnen vore att föredra bl. a. med hänsyn till önskvärdheten av ökad samverkan mellan AMU och komvux. Det kan enligt SÖ också få betydelse för hur många och vilka ämnen som bör ingå i olika kompetenser som studeras inom komvux.

De vuxenstuderande, särskilt de som studerar på deltid och fritid, planerar i regel sina studier på lång sikt. Ett ämnesbetyg som är upp till åtta år gammalt får beaktas vid utfärdandet av slutbetyg. Enligt min mening får förändringstakten i komvux utbildningsprogram därför inte vara alltför hög. Komvux-utredningen räknar enligt vad jag har erfarit med att avsluta sitt arbete inom ett år. Jag förordar därför att inga stora förändringar görs i utbildningsprogrammet, förrän komvux-utredningens arbete har slutförts. Orienteringsämnena bör alltså t. v. liksom hittills utgöra separata ämnen i komvux.

Religionskunskap

Komvux-utredningen redovisar att den har övervägt att föreslå, att ämnet religionskunskap inte skall förekomma som separat ämne på grundskolnivå i komvux. Skälet är att man vill införa teknik som ett nytt ämne och ändå undvika en utökning av den studietid, som krävs för fullständig grundskolkompetens från komvux. Innehållet i ämnet religionskunskap kunde i stället föras dels till de övriga samhällsorienterande ämnena på grundskolnivå, dels till en senare etapp i religionskunskap. Kommittén har inte framfört något förslag på denna punkt, men aviserar att den kommer att överväga frågan ytterligare i samband med sitt fortsatta arbete för de följande etapperna och sin diskussion om en eventuell organisation av orienteringsämnena i block.

Om komvux-utredningen i sitt fortsatta arbete kommer fram till att det är lämpligt att slå samman orienteringsämnena till två ämnesgrupper också i komvux, borde det vara naturligt att låta moment som behandlar livsfrågor, tro och etik ingå i den samhällsorienterande ämnesgruppen. Sverige har nu ett stort antal invandrare, vilkas religion och livsåskådning starkt skiljer sig från vad som tidigare funnits i Sverige. I komvux grundskolkurser är andelen invandrare betydande. Även bland svenska vuxenstuderande finns ett behov av orientering om skilda religioner. Bland invandrarerna finns sannolikt motsvarande behov av orientering om svensk inställning i livsåskådningsfrågor förr och nu. Långt ifrån alla vuxenstuderande fortsätter med studier i gymnasieskolkurser. Med hänsyn till detta är det enligt min mening olämpligt att helt utesluta undervisning i religionskunskap från grundskolnivån i komvux.

Teknik

I Lgr 80 införs teknik som ett obligatoriskt ämne inom den naturorienterande ämnesgruppen. Komvux-utredningen har övervägt att integrera teknik i övriga naturorienterande ämnen. Eftersom kommittén föreslår att grundskolkurser skall utgöra den första etappen i en sammanhängande studiekurs i resp. ämne, har kommittén dock stannat för att föreslå att teknik införs som ett separat ämne i komvux. Detta förutsätter en omfördelning av timmar mellan ämnena.

Meningarna om förslaget är delade bland remissinstanserna.

Med hänvisning till vad jag tidigare har uttalat om önskvärdheten att f. n. inte göra större förändringar än nödvändigt i komvux utbildningsprogram, avstyrker jag att teknik införs som ett separat ämne i komvux. I det tim- och kursplancarbete som jag senare kommer att föreslå att SÖ skall bedriva, förutsätter jag att det är möjligt för SÖ att integrera de för vuxenstudierande väsentliga delarna av ämnet teknik i grunddelar och fördjupningsdelar inom övriga naturorienterande ämnen.

Svenska som främmande språk samt hemspråk

I Lgr 80 införs undervisning i svenska som främmande språk som ett komplement till undervisningen i svenska. En särskild kursplan finns för svenska som främmande språk. Målsättningen är att elever, som har ett annat hemspråk än svenska, skall kunna tillgodogöra sig den reguljära undervisningen och lättare delta i kamratlivet och i samhällslivet i Sverige. Undervisningen utformas som undervisning i ett främmande språk.

Komvux-utredningen framhåller att vuxna invandrare i regel har ännu svårare än barn och ungdom att tillgodogöra sig en svenskspråkig undervisning. Kommittén föreslår därför, att svenska som främmande språk införs i komvux som en grundskolkurs med samma högsta timtal som grundskolkursen i ämnet svenska. Vidare bör invandrare, som har genomgått kurs i svenska som främmande språk, ha rätt att genomgå även grundskolkurs i svenska, om de har otillräckliga kunskaper för att fortsätta sina studier i ämnet på gymnasieskolnivå.

F. n. kan grundskolkurser i finska anordnas inom komvux. Finska kan också ingå som tillvalsämne i slutbetyg. I grundskolan kommer hemspråk att kunna vara tillvalsämne. Komvux-utredningen föreslår därför att kurser även i andra hemspråk än finska skall kunna anordnas och att hemspråk skall kunna vara tillvalsämne även i komvux.

Komvux-utredningens förslag om svenska som främmande språk mottas mycket positivt av remissinstanserna. Det tillstyrks av alla som yttrat sig i frågan. SÖ framhåller att en betydande del av kursdeltagarna i grundskolkurser har annat hemspråk än svenska, f. n. sannolikt minst 15%. Dessa kursdeltagare har stora svårigheter att följa undervisningen. SÖ finner det därför synnerligen angeläget att komvux-utredningens förslag om svenska

som främmande språk och hemspråk förverkligas. *SFI-kommittén* framhåller att den grundskolkurs i svenska som främmande språk, som komvux-utredningen föreslår, mycket väl kan utformas som en påbyggnad till den grundläggande utbildningen som SFI-kommittén kommer att föreslå. SFI-kommittén tillstyrker därför förslaget som en av de angelägnaste reformerna av grundskolutbildningen i komvux.

Jag förordar att komvux-utredningens förslag att införa svenska som främmande språk och hemspråk som grundskolkurser i komvux genomförs. Det är en angelägen reform med tanke på invandrarnas utbildningsbehov och möjligheter att studera. Dessa kurser bör stå öppna för vuxenstudier, som inte har svenska som modersmål och som är i behov av kurserna för att kunna följa undervisning i komvux. Timalet i grundskolkursen i svenska som främmande språk får inte överstiga timtalet i ämnet svenska.

Normalt gäller i komvux att en sökande får tas in till en kurs i ett ämne, där han redan har betyg. En förutsättning är dock att den sökande kan beredas plats utan ökade kostnader för statsverket, dvs. det måste finnas en tom plats i en kurs som ändå kommer att starta. Jag kommer i samband med mina förslag i betygs- och kompetensfrågor att förorda att ämnena svenska och svenska som främmande språk skall ge samma kompetens. Jag förordar därför, att den som har betyg i svenska som främmande språk får tas in i kurs i svenska, om det kan ske utan ökade kostnader för staten. Motsvarande bör tillämpas när någon önskar delta i kurserna i den motsatta ordningen.

Allmän och särskild kurs

I grundskolan kommer även i fortsättningen alternativa kurser (allmän och särskild kurs) att anordnas i engelska och matematik men inte i B-språk, dvs. tyska och franska. Komvux-utredningen föreslår att endast en kurs skall kunna anordnas i komvux i ämnena engelska, matematik resp. B-språk. Den skall motsvara både allmän och särskild kurs.

Jag förordar att endast en grundskolkurs anordnas inom komvux i ämnena engelska, matematik, tyska resp. franska. Kurserna bör ge behörighet till utbildningar, där särskild kurs krävs i dessa ämnen.

2.6 Tim- och kursplaner. Kommentarmaterial

Som jag inledningsvis redogjorde för fastställer SÖ f. n. tim- och kursplaner för komvux. SÖ fastställer därvid antalet lektioner, som resp. kurs högst får omfatta, enligt riktlinjer som regeringen meddelar.

Komvux-utredningen har i sitt läroplansarbete utgått från att en viss omfördelning av timmar kan göras mellan olika ämnen på grundskolnivå. Kommittén har överlämnat ett förslag till omfördelning, men förutsätter att nuvarande riktlinjer från regeringen inte skall ändras. Kommittén föreslår

att SÖ skall få i uppdrag att revidera nuvarande timplaner. SÖ bör enligt komvux-utredningen därvid beakta de förändringar som beslutats för grundskolan och dem som kommittén föreslår för komvux. SÖ föreslås också få i uppdrag att fastställa kursplaner enligt komvux-utredningens förslag. Slutligen bör SÖ enligt kommittén också få i uppdrag att utarbeta kommentarmaterial till Mål och riktlinjer och till kursplanerna för grundskolkurser.

Jag har tidigare redogjort för kommitténs förslag till förändringar i utbildningsprogrammet för komvux och för remissopinionen. I samband med mina ställningstaganden till utbildningsprogrammet har jag redan kommenterat en del av de förändringar beträffande tim- och kursplaner, som föreslagits av komvux-utredningen.

Jag vill också erinra om att regeringen i propositionen om folkbildning m. m. (prop. 1980/81: 127) nyligen har föreslagit en utvidgning av grundskolkursen i engelska vad gäller både innehåll och omfattning.

Det innebär en förändring av arbetet med komvux inom SÖ, om SÖ enligt komvux-utredningens förslag får i uppdrag att fastställa särskilda kursplaner för komvux samt att utarbeta kommentarmaterial. Jag vill i sammanhanget påpeka att denna förändring ligger i linje med förslagen i regeringens proposition om den statliga skoladministrationen m. m. (prop. 1980/81: 107).

Om mina förslag godkänns kommer jag att föreslå regeringen att ge SÖ i uppdrag att fastställa nya timplaner för grundskolkurser i komvux. Jag räknar med att regeringens riktlinjer för fastställande av antalet undervisningstimmar i grundskolkurser t. v. skall vara i princip oförändrade. En förändring erfordras dock på grund av det förslag avseende grundskolkursen i engelska, som framförts i propositionen om folkbildning m. m.

Jag kommer vidare att föreslå regeringen att uppdraga åt SÖ att fastställa kursplaner för grundskolkurser på grundval av framlagda förslag.

SÖ bör också få i uppdrag att utarbeta kommentarmaterial till läroplanen för komvux. Komvux-utredningens förslag till tim- och kursplaner bör överlämnas till SÖ tillsammans med remissinstansernas synpunkter.

2.7 Betygs- och kompetensfrågor

Inom komvux gäller i princip samma system för betygsättning och för slutbetyg och avgångsbetyg som i grundskolan och gymnasieskolan. Det innebär bl. a. att den femgradiga betygsskalan används utom i vissa särskilda yrkesinriktade kurser. Slutbetyg utfärdas när en elev har slutfört utbildning som motsvarar grundskolans högstadium. I slutbetyg skall ingå betyg i ämnena svenska, matematik, engelska, religionkunskap, samhällskunskap, historia, geografi, biologi, kemi och fysik. Slutbetyg från komvux får dessutom omfatta betyg i tillvalsämnena tyska eller franska samt i finska.

Komvux-utredningen redovisar att den i samband med diskussion om

rekrytering av korttidsutbildade till komvux bl. a. har diskuterat de graderade betygens roll. Kommittén har därvid allvarligt övervägt ett förslag att ersätta den femgradiga betygsskalan med bedömningen Godkänd – Icke godkänd beträffande grundskolkurser. Något förslag till förändringar i fråga om betyg förs emellertid inte fram. Kommittén meddelar i stället att den avser att återkomma till betygsfrågan i sitt slutbetänkande.

Komvux-utredningen föreslår som jag redan har nämnt, att betyg i ämnet svenska som främmande språk skall ge samma kompetens som betyg i ämnet svenska.

Enligt komvux-utredningens förslag skall följande förändringar genomföras vad gäller de betyg som skall resp. får ingå i slutbetyg från grundskolan inom komvux.

Betyg i ämnet svenska som främmande språk skall för invandrare med annat modersmål än svenska kunna ersätta betyg i svenska.

Betyg i ämnet teknik skall ingå obligatoriskt.

Betyg i hemspråk (dvs. även annat hemspråk än finska) skall kunna ingå som tillvalsämne.

TCO och SOSVUX uttalar sig i sina remissyttranden mot graderade betyg i vuxenutbildningen.

AMS framhåller i sitt yttrande att förtydliganden måste göras i fråga om vilket betyg som skall meritvärderas för de elever som först läst svenska som främmande språk och därefter kompletterat sina studier med grundskolkursen i svenska. AMS framhåller att det förra betyget kan vara högre än det senare och föreslår att det högre betyget får räknas, eftersom det annars finns risk att invandrarelever undviker nödvändig komplettering för att inte få ett lägre betygsmedelvärde.

Reglerna för betygsättning i grundskolan ändras fr. o. m. läsåret 1982/83 (prop. 1978/79: 180, s. 94, UbU 1978/79: 45, rskr 1978/79: 422). Liksom hittills bör grundskolans regler härvidlag tillämpas även i grundskolkurser inom komvux.

Enligt min mening bör betyg i ämnena svenska och svenska som främmande språk ge samma kompetens. Endast betyg i ett av dessa ämnen bör föras in i slutbetyget. Om en elev har flera betyg i samma ämne, gäller i princip den regeln att det första betyget i ämnet tas in i slutbetyget resp. avgångsbetyget. I detta speciella fall förordar jag, att den vuxenstuderande själv skall få välja vilket av de båda betygen som skall tas in i slutbetyget.

Jag vill i sammanhanget erinra om vad jag nyss uttalat, nämligen att grundskolkurserna i engelska, matematik, tyska och franska bör ge behörighet till utbildningar, där särskild kurs krävs.

Med hänvisning till mina förslag beträffande förändringar i utbildningsprogrammet och med hänvisning till mitt förslag om svenskämnet förordar jag, att reglerna om slutbetyg från grundskolan inom ramen för kommunal och statlig vuxenutbildning t. v. endast skall förändras på två punkter. Jag föreslår att betyg i ämnet svenska *eller* i ämnet svenska som främmande

språk skall ingå. Dessutom bör slutbetyg få omfatta betyg i hemspråk, dvs. även andra hemspråk än finska.

2.8 Studie- och yrkesorientering

Komvux-utredningen erinrar om att den i sitt delbetänkande Komvux och studieförbund, Arbetsfördelning och samråd (SOU 1979: 92) översiktligt har behandlat frågan hur studie- och yrkesorientering (syo) för vuxna skall vara organiserad och vilka uppgifter den skall ha. Kommittén konstaterar att syo för vuxna bör organiseras på ett annat sätt än syo i ungdomsskolan, men lägger inte fram några konkreta förslag, bortsett från ett kort avsnitt i förslaget till mål och riktlinjer för komvux. Kommittén meddelar att den fortsätter att utreda frågan. Den kommer i sitt slutbetänkande att behandla syo inom komvux och samverkan i detta avseende mellan komvux och andra utbildningsanordnare. Mål och riktlinjer bör därefter kompletteras med ett utförligare avsnitt om syo inom komvux.

Jag har erfarit att statsrådet Tillander senare avser att föreslå regeringen att lägga fram en proposition om studie- och yrkesorientering i grundskola och gymnasieskola m. m. Med hänsyn till komvux-utredningens fortsatta arbete kommer frågan om syo inom komvux inte att behandlas i detta propositionsförslag. SÖ har inkommit till regeringen med en redovisning av erfarenheterna från försöksverksamheten med ny organisation av syo samt förslag till vissa förändringar. Genom beslut den 7 maj 1981 överlämnade regeringen SÖ:s förslag i den del de avser organisation av syo i komvux jämte remissyttrandet till komvux-utredningen för att beaktas i det fortsatta utredningsarbetet. Jag utgår från att principerna, som gäller för syons mål och innehåll i grund- och gymnasieskola, skall kunna vara vägledande för komvux-utredningens fortsatta överväganden när det gäller syo.

Vad jag har anfört i detta avsnitt (2.8) kräver självfallet inte något beslut av riksdagen.

2.9 Kostnadskonsekvenser

Undervisningstimmar

Komvux-utredningen framhåller att en utgångspunkt för arbetet med läroplan för komvux har varit att förslagen inte skall medföra några kostnadsökningar. Kommittén menar dock att behovet av undervisningstimmar för grundskolkurser kan tänkas öka något med anledning bl. a. av att svenska som främmande språk och andra hemspråk än finska föreslås bli separata kurser.

Kommunförbundet noterar i sitt yttrande, att utgångspunkten varit att förslagen inte skall medföra några kostnadsökningar. Kommunförbundet påpekar att denna utgångspunkt måste bibehållas i det fortsatta arbetet med läroplanen.

Landstingsförbundet framhåller att behovet av fler undervisningstimmar i vissa ämnen inte behöver höja de totala kostnaderna. Om hårda prioriteringar görs av vissa utbildningar på bekostnad av andra som dras in, kan kostnaderna enligt landstingsförbundet t. o. m. bli lägre än nu.

Jag vill erinra om att regeringen i propositionen om folkbildning m. m. (prop. 1980/81: 127) har föreslagit att utvidgningen av grundskolkursen i engelska skall genomföras inom ramen för det antal undervisningstimmar som beräknas för budgetåret 1981/82 i budgetpropositionen 1981 (prop. 1980/81: 100 bil. 12, UbU 1980/81: 18, rskr 1980/81: 217). Detta innebär att förslaget genomförs utan kostnadsökning. På samma sätt anser jag att de förändringar jag i dag har förordat, dvs. införande av grundskolkurser i svenska som främmande språk och i andra hemspråk än finska, inte bör medföra några kostnadsökningar. De bör genomföras genom omprioritering inom de ramar för antalet undervisningstimmar som gäller vid tidpunkten för genomförandet.

Genomföranderesurs

Komvux-utredningen föreslår att en särskild genomföranderesurs, motsvarande den som finns för genomförandet av Lgr 80, ställs till skolornas, länskolnämndernas och SÖ:s förfogande för information, planering och genomförande av den nya läroplanen i komvux.

Jag vill erinra om det schablon tillägg för stödundervisning, studiehandledning och syo som står till kommunernas förfogande. Dessa medel bör kunna användas för planering och information på lokal nivå. Denna planering och information bör givetvis rikta sig till både lärare och elever i komvux och i viss utsträckning även till andra arrangörer av vuxenutbildning m. fl.

Jag vill också erinra om propositionen om skolforskning och personalutveckling (prop. 1980/81: 97), där bl. a. personalutbildningen för skolväsendet behandlats.

Även kostnaderna för information och planeringsinsatser på central och regional nivå i samband med genomförandet av den nya läroplanen för komvux bör finansieras inom ramen för tillgängliga resurser.

2.10 Genomförande

Komvux-utredningen föreslår att den nya läroplanen skall träda i kraft för all verksamhet inom komvux fr. o. m. läsåret 1982/83. Kommittén föreslår dock att slutbetyg enligt nuvarande bestämmelser skall få utfärdas t. o. m. den 30 juni 1985.

Kommittén meddelar att den avser att i sitt fortsatta arbete utarbeta särskilda avsnitt gällande ämnen, timplaner och kompetensfrågor i fråga om gymnasieskolkurser och särskild yrkesinriktad utbildning samt förslag till kursplaner för gymnasieskolkurser.

SÖ har i sitt yttrande framhållit att vuxna inte bör undervisas efter en äldre ungdomsskolläroplan (Lgr 69) än vad som kommer att ske i grundskolan och tillstyrker därför den föreslagna tidpunkten för införande av den nya läroplanen i komvux.

Jag delar SÖ:s uppfattning. Den nya läroplanen bör således gälla fr. o. m. läsåret 1982/83. Kurser, som startat tidigare men fortsätter efter den 1 juli 1982, bör slutföras enligt den tim- och kursplan som gällde för resp. kurs när den påbörjades. Vissa övergångsbestämmelser kan komma att erfordras. Det ankommer på regeringen att utfärda erforderliga övergångsbestämmelser.

Komvux-utredningen avser att ytterligare överväga vissa frågor i anslutning till läroplanen för komvux, bl. a. frågan om orienteringsämnen och om syo. Såvida en revision av läroplanen därefter blir nödvändig, avser jag att återkomma med förslag om förändringar.

3 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna att en läroplan för komvux i sina huvuddrag får den utformning och det innehåll jag har förordat,
2. godkänna att grundskolkurserna uppdelas i en grunddel och en fördjupningsdel samt att de betraktas som en första etapp i en sammanhängande studiegång,
3. godkänna de förändringar i utbildningsprogrammet för komvux som jag har förordat,
4. godkänna vad jag har förordat i betygs- och kompetensfrågor,
5. godkänna vad jag har förordat angående de kostnader som kan vara förbundna med läroplanen och dess genomförande.

4 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

Sammanfattning av komvux-utredningens skrivelse om läroplan för komvux

1. Inledning

Komvux-utredningens läroplansarbete har utgått från propositionen om läroplan för grundskolan och utgör en anpassning av de förändringar i fråga om grundskolans läroplan som riksdagen har beslutat (prop. 1978/79: 180, UbU 1978/79: 45, rskr 1979/80: 422). Förslaget omfattar Mål och riktlinjer avsedda att gälla för all verksamhet inom komvux samt förslag till kursplaner för de ämnen i vilka grundskolkurser föreslås kunna anordnas inom komvux. Förslaget baseras dels på Mål och riktlinjer för grundskolan utfärdade av regeringen den 14 februari 1980, dels på kommitténs förslag till mål för vuxenutbildningen och för komvux, till målgrupper och till prioriteringar i delbetänkandet Komvux och studieförbund (SOU 1979: 92).

Mål och riktlinjer föreslås gälla fr. o. m. läsåret 1982/83 både för grundskolkurser, gymnasieskolkurser och särskilda yrkesinriktade kurser. Kommittén kommer under sitt fortsatta arbete även att behandla ämnen, timplaner och kompetensfrågor i fråga om gymnasieskolkurser och särskild yrkesinriktad utbildning.

2. Försöksverksamhet med etappindelade kurser

Regeringen har den 29 juni 1978 medgivit att försöksverksamhet med etappindelning inom kommunal vuxenutbildning får bedrivas i 15 kommuner under budgetåren 1978/79, 1979/80 och 1980/81. Komvux-utredningen skall enligt sina direktiv nära följa denna försöksverksamhet och söka bedöma värdet av systemet med etappindelning för de studerandes del. Eftersom försöksverksamheten ännu inte är avslutad och en slutlig utvärdering således ännu inte föreligger har kommittén inte kunnat ta ställning till systemet med etappindelning i dess helhet. De två första årens försöksverksamhet visar dock till övervägande del positiva resultat. Kommitténs förslag till läroplan för komvux innebär att grundskolkurserna inom komvux betraktas som en första etapp i en sammanhängande studiegång. Det måste också vara möjligt att avsluta studierna efter denna etapp resp. att påbörja studier i nästa etapp utan att ha genomgått den första etappen i komvux. Kommittén arbetar med en etappindelning av de teoretiska ämnena på gymnasieskolnivå och avser att senare återkomma med förslag.

I fråga om uppdelning av kurserna i grunddel och fördjupningsdel har försöksverksamheten givit positiva erfarenheter. Kommittén föreslår därför att grundskolkurserna uppdelas i grunddel och fördjupningsdel i enligt

het med vad som skett inom försöksverksamheten med etappindelade kurser.

3. Samverkan mellan komvux grundskolkurser och preparandkurserna inom arbetsmarknadsutbildningen

Under budgetåren 1977/78, 1978/79 och 1979/80 har i Haninge kommun bedrivits försöksverksamhet med tillämpning i komvux av läroplanerna för preparandkurser inom arbetsmarknadsutbildningen. Försöksverksamheten har bedrivits efter samråd med länsarbetsnämnden. Den har utvärderats av skolöverstyrelsen (SÖ). Utvärderingen visar att sådan samverkan är möjlig men att vissa problem kan uppstå i fråga om anpassning av preparandkurserna till den kommande yrkesutbildningen. Kommitténs förslag till Mål och riktlinjer och till kursplaner ger möjlighet till samverkan mellan grundskolkurser inom komvux och motsvarande utbildning inom arbetsmarknadsutbildningen, när det finns behov av sådan samverkan. Det är dock nödvändigt att därvid beakta de krav på anpassning i fråga om organisation och innehåll som arbetsmarknadsutbildningen ställer.

4. Ämnen, timplaner

Komvux-utredningen föreslår i detta sammanhang huvudsakligen sådana ändringar i fråga om ämnen som föranleds av de ändringar som riksdagen har beslutat angående läroplanen för grundskolan.

I grundskolan ersätts ämnet Teckning av ämnet Bild. Grundskolkurs i teckning kan f. n. anordnas inom komvux efter särskilt medgivande av SÖ. Kommittén föreslår att Bild inte blir ett särskilt ämne inom komvux. Eftersom film- och TV-kunskap redan ingår i ämnet Svenska, föreslår kommittén att de moment i ämnet Bild som handlar om bilden som kommunikationsmedel förs till ämnet Svenska. Timtalet för ämnet Svenska bör därvid utökas något. Ämnet Teckning föreslås utgå ur komvux organisation på grundskolnivå.

De samhällsorienterande ämnena och de naturorienterande ämnena förs i grundskolan samman till två stora block. Komvux har emellertid ett ämneskurssystem som gör det möjligt för vuxna att på deltid studera enstaka ämnen. En sammanslagning av orienteringsämnena till två stora block kan försvåra för vuxna att skaffa sig kompetens i enbart en del av dessa. Kommittén kommer i sitt fortsatta arbete att ytterligare överväga om det är möjligt att inom komvux sammanföra orienteringsämnena i block utan att de vuxenstuderande tvingas till mer omfattande studier än vad som är påkallat av vederbörandes utbildningsbehov. Kommittén föreslår att de olika orienteringsämnena t. v. får utgöra separata kurser inom komvux.

I grundskolan införs Teknik som ett obligatoriskt huvudmoment inom

naturorienterande ämnen och tilldelas två veckotimmar på högstadiet. Samhällsorienterande ämnen minskas med en veckotimme. Kommittén har övervägt att integrera Teknik i övriga naturorienterande ämnen. Men eftersom grundskolkurser som nämnts bör utgöra den första etappen i en sammanhängande studiegång i resp. ämne, har kommittén stannat för att föreslå att Teknik införs som ett separat ämne i komvux.

För att undvika en utökning av den utbildning och den studietid som krävs för fullständig grundskolkompetens från komvux har kommittén övervägt olika alternativ att utesluta något ämne eller att minska timtalet i vissa ämnen. Kommittén har bl. a. övervägt att föreslå att Religionskunskap inte skall förekomma som separat ämne på grundskolnivå inom komvux. Innehållet i Religionskunskap kunde då i stället föras dels till övriga samhällsorienterande ämnen på grundskolnivå, dels till en senare etapp i Religionskunskap. Kommittén avser att ytterligare överväga frågan i samband med kursplanearbetet för de följande etapperna och diskussionen om en eventuell organisation av orienteringsämnena i block. Kommittén har därför stannat för att inte nu föreslå några andra förändringar i fråga om orienteringsämnena än att Teknik införs som ett separat ämne. Kommittén har i stället i kursplanearbetet utgått från att en viss omfördelning av timmar mellan ämnena kan göras.

I grundskolan införs Svenska som främmande språk som ett separat ämne. För att invandrabarn skall kunna följa undervisningen i andra ämnen bör de i ämnet Svenska få koncentrera sig på sådant som för dem utgör särskilda svårigheter, t. ex. uttal, stavning, ordkunskap och förmåga att använda svenska språket i tal och skrift. Undervisningen i Svenska bör för denna elevgrupp utformas som undervisning i ett främmande språk. Vuxna invandrare har i regel ännu svårare att tillgodogöra sig en svenskspråkig undervisning. De har i sitt modersmål byggt upp en språkstruktur och vissa språkvanor, och undervisningen i svenska bör utgå från deras kunskaper och färdigheter i modersmålet och utformas som undervisning i ett främmande språk. Kommittén föreslår därför att Svenska som främmande språk införs även i komvux i form av en grundskolkurs med samma högsta timtal som grundskolkursen i ämnet Svenska.

Betyg i Svenska som främmande språk bör ge samma kompetens som betyg i Svenska. Invandrare som har genomgått kurs i Svenska som främmande språk bör dock ha rätt att genomgå även grundskolkurs i Svenska, om de har otillräckliga kunskaper för att fortsätta sina studier i ämnet på gymnasieskolnivå.

F. n. kan grundskolkurser i tillvalsämnena Tyska, Franska och Finska anordnas inom komvux. Betyg i dessa ämnen krävs dock inte för slutbetyg. I grundskolan kommer Hemspråk att kunna vara tillvalsämne. Kommittén föreslår därför att kurser även i andra hemspråk än finska skall kunna anordnas i komvux och att Hemspråk skall kunna vara tillvalsämne även inom komvux.

I grundskolan kommer även i fortsättningen alternativa kurser allmän kurs och särskild kurs att anordnas i engelska och matematik men inte i B-språk. Kommittén föreslår att i komvux skall endast en kurs kunna anordnas i Engelska, Matematik och B-språk. Den skall motsvara både allmän och särskild kurs.

Antalet undervisningstimmar skall enligt 16 § förordningen om kommunal och statlig vuxenutbildning bestämmas av SÖ enligt riktlinjer som regeringen meddelar. Kommittén förutsätter att nuvarande riktlinjer inte skall ändras. SÖ bör därför få i uppdrag att revidera nuvarande timplaner och därvid beakta de förändringar som beslutats för grundskolan och som föreslås för komvux.

Komvux-utredningen har i kursplanearbetet utgått från att följande omfördelning av timmar kan göras:

	Nuvarande högsta antal undervisnings- timmar	Föreslaget högsta antal undervisnings- timmar
Svenska	175	200
Svenska som främmande språk	—	200
Engelska	230	350
Matematik	270	270
Samhällskunskap	45	45
Historia	45	40
Religionskunskap	45	35
Geografi	45	40
Biologi	80	75
Fysik	80	75
Kemi	60	55
Teknik	—	45
Tyska/Franska	230	160
Hemspråk (Finska)	85	85
Teckning	35	—

5. Betygsättning, grundskolkompetens

Komvux-utredningen skall enligt sina direktiv uppmärksamma frågor rörande rekryteringen av deltagare till komvux, bl. a. i vilken utsträckning utbildningsmässigt eftersatta och därför prioriterade målgrupper har rekryterats och vilka reella möjligheter de har att delta i och slutföra den önskade utbildningen.

Kommittén har i samband med diskussionen om rekrytering av korttidsutbildade bl. a. diskuterat de graderade betygens roll och allvarligt övervägt ett förslag att ersätta den femgradiga betygsskalan med bedömningen Godkänd – Icke godkänd i grundskolkurser inom komvux. Kommittén avstår dock i detta sammanhang från att föreslå förändringar i fråga om betygssystemet utan återkommer i stället i slutbetänkandet till frågan om betyg för alla utbildningar inom komvux.

Kommittén föreslår nu endast sådana förändringar i fråga om utfärdande av slutbetyg från komvux som betingas av att läroplanen för grundskolan ändras. Kommittén föreslår sålunda att betyg i Svenska som främmande språk skall för invandrare med annat modersmål än svenska kunna ersätta betyg i Svenska. Vidare föreslår kommittén att betyg i Teknik skall ingå i slutbetyget samt att betyg i Hemspråk (dvs. även annat hemspråk än finska) och betyg i Tyska och Franska skall kunna ingå i slutbetyget.

6. Studie- och yrkesorientering

Kommittén har i sitt delbetänkande Komvux och studieförbund över-
siktligt behandlat frågan hur studie- och yrkesorientering för vuxna (syo)
skall vara organiserad och vilka uppgifter den skall ha. Kommittén konstaterar att syo för vuxna bör organiseras på ett annat sätt än syo i ungdoms-
skolan men lägger inte fram några konkreta förslag. Frågan är föremål för
fortsatt utredningsarbete, och kommittén kommer i sitt slutbetänkande att
behandla bl. a. syo inom komvux och samverkan mellan komvux och
andra utbildningsanordnare.

Mål och riktlinjer bör därför kompletteras med ett mera utförligt avsnitt
om studie- och yrkesorientering inom komvux enligt de förslag som kom-
mittén kommer att lämna i sitt slutbetänkande.

7. Kostnadskonsekvenser

En utgångspunkt för arbetet med läroplanen för komvux har varit att
förslagen inte skall medföra några kostnadsökningar. Riksdagens beslut att
i grundskolan införa Svenska som främmande språk och Hemspråk som
separata ämnen och Teknik som ett obligatoriskt huvudmoment inom
naturorienterande ämnen har föranlett kommittén att föreslå att dessa
ämnen införs även i komvux. Införandet av ämnet Teknik balanseras
genom den timplanerevision som kommittén föreslår att SÖ skall genomfö-
ra. Behovet av undervisningstimmar för grundskolkurser kan dock tänkas
öka något, eftersom Svenska som främmande språk föreslås bli ett separat
ämne och grundskolkurser även i andra hemspråk än finska föreslås för
komvux.

Även kommitténs förslag i delbetänkandet Komvux och studieförbund
att grundskolkursen i Engelska skall omfatta även lägstadiets och mellan-
stadiets kurs och därigenom tilldelas ca 350 undervisningstimmar ökar
behovet av undervisningstimmar något.

Övriga ändringar i fråga om timplanerna som kommittén förutsätter att
SÖ gör leder däremot inte till några kostnadsökningar, eftersom ökningen
för ämnet Svenska balanseras av minskning för Teckning.

8. Genomförande

Kommittén föreslår att läroplan för komvux omfattande Mål och riktlinjer införs för all utbildning inom komvux samt att nya kursplaner för grundskolkurser fastställs. Förändringarna föreslås gälla fr. o. m. läsåret 1982/83. För information, planering och fortbildning inför införandet av den nya läroplanen i grundskolan ställs en särskild genomföranderesurs till skolornas, länskolnämndernas och SÖ:s förfogande. Kommittén föreslår att en motsvarande resurs ställs till förfogande för information, planering och genomförande av läroplanen för komvux.

9. Hemställan

Komvux-utredningen hemställer

att regeringen fastställer Mål och riktlinjer för all utbildning inom komvux enligt bifogade förslag att gälla fr. o. m. läsåret 1982/83,

att grundskolkurser inom komvux skall få anordnas i följande ämnen: Svenska, Svenska som främmande språk, Engelska, Matematik, Geografi, Historia, Religionskunskap, Samhällskunskap, Biologi, Fysik, Kemi, Teknik, Tyska, Franska och Hemspråk,

att slutbetyg från komvux enligt nuvarande bestämmelser får övergångsvis utfärdas t. o. m. 1985-06-30,

att i ämnena Engelska, Matematik, Tyska och Franska endast får anordnas en kurs som motsvarar både allmän och särskild kurs,

att regeringen uppdrar åt SÖ att fastställa kursplaner, timplaner och föreskrifter om elevernas fördelning på grupper för grundskolkurser inom komvux i huvudsak enligt bifogade förslag,

att dessa förändringar genomförs fr. o. m. läsåret 1982/83,

att regeringen uppdrar åt SÖ att utarbeta kommentarmaterial till Mål och riktlinjer och Kursplaner för grundskolkurser och

att särskilda medel ställs till förfogande för information, planering och genomförande av Läroplan för komvux.

Komvux-utredningens förslag till läroplan för komvux

INLEDNING

Den kommunala vuxenutbildningen (komvux) inrättades fr. o. m. den 1 juli 1968. Primärkommuner och landstingskommuner fick därigenom möjlighet att anordna utbildning för vuxna motsvarande den som ungdomar fick i grundskola, fackskola och gymnasium. Även yrkesskolans deltidskurser fördes till komvux. Fr. o. m. 1971 byggdes komvux ut till att i princip kunna omfatta hela gymnasieskolans utbildning. Yrkesskolans deltidskurser ersattes så småningom av delmomentkurser ur gymnasieskolans yrkesinriktade linjer och av särskilda yrkesinriktade kurser. Vuxna, som förut inte hade haft möjlighet att skaffa sig kompetens motsvarande grundskolan eller gymnasieskolan, fick därigenom tillfälle att bygga på sin tidigare utbildning. Det blev också möjligt för människor att efter några års yrkesverksamhet komplettera sin tidigare utbildning eller skaffa sig en utbildning med annan inriktning. Komvux har på detta sätt kommit att fungera som ett led i en återkommande utbildning.

Komvux var till en början huvudsakligen en fritidsutbildning på kvällstid. Komvux organiserades som separata kurser i enstaka ämnen. Under 1970-talet har emellertid reformer genomförts, som i viss mån förändrat komvux karaktär. Lagen om rätt till ledighet för studier och utbyggnaden av det särskilda vuxenstudiestödet har medfört, att utbildningen inom komvux nu till stor del sker på dagtid. Komvux har också fått en uppgift som ett arbetsmarknadspolitiskt instrument för att ge utbildning till arbetslösa eller människor som hotas av arbetslöshet. Vidare har komvux kommit att spela en viss roll i fråga om utbildning av anställda inom företag och kommunala och statliga förvaltningar. Men trots att utbildning inom komvux i större kommuner nu också finns som heltidsutbildning på dagtid, består komvux fortfarande till sin uppbyggnad av separata ämneskurser, vilka vanligen anordnas som koncentrationsläsning. Dessa kan kombineras så att de leder fram till en fullständig kompetens motsvarande grundskolan eller en linje eller specialkurs i gymnasieskolan.

1 Bestämmelser för komvux

Verksamheten inom komvux regleras i första hand av förordningen om kommunal och statlig vuxenutbildning och dessutom av vissa speciella förordningar. Till de olika förordningarna har skolöverstyrelsen (SÖ) i förekommande fall utfärdat föreskrifter och anvisningar. Vissa bestämmelser i skollagen och skolförordningen gäller också för komvux. Detta anges

särskilt i vuxenutbildningsförordningen. Bestämmelser om behörighet och tillsättning av lärare finns i en särskild förordning om tjänster som lärare vid skolväsendet i kommun.

Även grundutbildningen för vuxna (grundvux) administreras av komvux, men den följer en särskild förordning. Grundvux har till uppgift att ge grundläggande kunskaper och färdigheter i läsning, skrivning, räkning, samhällsorientering och naturorientering.

Lagar som rör förhållandena på arbetsmarknaden och i arbetslivet gäller också för komvux. Arbetsmiljölagen, lagen om anställningsskydd, lagen om offentlig anställning och lagen om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen innehåller föreskrifter om bl. a. skyddsombud och personalens anställningsförhållanden. Genom lagen om medbestämmande i arbetslivet (MBL) garanteras de anställda bl. a. rätt till information och förhandlingar före beslut om viktigare förändringar i verksamheten. Olika lagar om arbetstagares rätt till ledighet, exempelvis för vård av barn och för studier, gäller också personalen inom komvux liksom lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män i arbetslivet.

Arbetsmiljölagen och tillhörande författningar, föreskrifter och avtal skall tillämpas i de sammanhang där de äger giltighet. Skolledning, lärare och annan personal skall i samverkan med de studerande i komvux verka för en god arbetsmiljö.

Föreliggande läroplan för komvux gäller i fråga om mål och riktlinjer all verksamhet inom komvux, dvs. både grundskolkurser, gymnasieskolkurser och särskilda yrkesinriktade kurser.

2 Läroplanens utformning

Läroplanen för komvux består av två delar, en allmän del och ett kommentarmaterial som ansluter till denna. I den allmänna delen ingår mål och riktlinjer för verksamheten och kursplaner. Dessutom skall lokala arbetsplaner utarbetas. Endast mål och riktlinjer fastställs centralt av regeringen. SÖ fastställer timplaner och kursplaner och utarbetar kommentarmaterial.

Mål och riktlinjer utgår från de mål för vuxenundervisningen och för komvux verksamhet som fastställts av regering och riksdag. Dessutom behandlas allmänt övergripande mål som är gemensamma för all utbildning. Där anges också den kunskapssyn som bör ligga till grund för verksamheten inom komvux. Vidare anges riktlinjer för val av innehåll, arbetsformer och utvärdering.

I timplanerna anges det antal undervisningstimmar som resp. grundskolkurs högst får omfatta.

I kursplanerna anges mål och huvudmoment för de ämnen som kan ingå i grundskolutbildningen inom komvux. Grundskolkurserna uppdelas i en

grunddel och en fördjupningsdel. Kursplanerna är vad innehållet beträffar så utformade att en samverkan skall kunna ske mellan komvux grundskolkurser och motsvarande utbildning inom arbetsmarknadsutbildningen.

Till kursplanerna skall utarbetas ett kommentarmaterial som fortlöpande förnyas. Detta material kommer att utarbetas av SÖ och skickas ut till kommunerna allteftersom det blir färdigt. Det innehåller inga föreskrifter. I materialet belyses aktuella frågor och problem och diskuteras alternativa metoder att söka bemästra svårigheterna och arbeta i den riktning som målen för komvux anger. Resultat av forskning och försöksverksamhet och andra erfarenheter bör successivt arbetas in i kommentarmaterialet. Tillsammans med annan information, fortbildning, lokalt utvecklingsarbete och läromedelsutveckling bör kommentarmaterialet kunna bidra till en utveckling av innehåll, arbetssätt och organisation inom komvux.

För varje skolenhet skall dessutom utarbetas lokala arbetsplaner. Det finns inga föreskrifter om hur dessa arbetsplaner skall utformas eller vad de skall innehålla. Det bestämmer varje skolenhet själv. Arbetsplanerna utgör en konkretisering av de övergripande målen för verksamheten inom komvux och målen och huvudmomenten i resp. ämne. Vid utarbetandet bör man naturligtvis också ta till vara de forskningsresultat, erfarenheter och synpunkter som publiceras i SÖ:s kommentarmaterial. Genom att arbetsplanerna utarbetas lokalt, kan de anpassas till de lokala förutsättningarna, komvux organisation och kursernas omfattning och uppläggning i kommunen. De bör också ta till vara de möjligheter till kontakt med samhällsinstitutioner, näringsliv och kulturaktiviteter som finns i kommunen. Om kurserna organiseras som sammanhållen utbildning, bör också möjligheterna till samverkan mellan olika ämnen beaktas. Dessa lokala arbetsplaner utgör alltså en grovplanering av undervisningen i de olika ämnena. De bör utarbetas gemensamt av skolledning, lärare och representanter för kursdeltagarna. De bör utgöra underlag för utvärdering av verksamheten inför varje nytt läsår och vid behov revideras och kompletteras.

Dessa arbetsplaner bildar sedan underlag för den kursplanering som läraren gör i samråd med kursdeltagarna. Därvid bör läraren ansvara för att undervisningen anpassas till deltagarnas förutsättningar och behov.

MÅL OCH RIKTLINJER

1 MÅL OCH MÅLGRUPPER

1.1 Allmänna mål för vuxenutbildningen

Komvux utgör en del av den samhällsstödda vuxenutbildningen. Andra former av vuxenutbildning är folkhögskola, studiecirkelverksamhet och

arbetsmarknadsutbildning. Riksdagen har fastställt vissa mål som är gemensamma för all vuxenutbildning. De gäller alltså även för komvux. Dessa mål är följande:

Vuxenutbildningen skall syfta till

1. att minska utbildningsklyftorna och därigenom verka för ökad jämlikhet och social rättvisa,
2. att öka de vuxnas förmåga att förstå, kritiskt granska och medverka i kulturellt, socialt och politiskt liv samt därigenom bidra till det demokratiska samhällets utveckling,
3. att utbilda vuxna för varierande arbetsuppgifter, medverka till arbetslivets förändring och bidra till full sysselsättning samt därigenom främja utveckling och framsteg i samhället,
4. att tillgodose de vuxnas individuella önskemål om vidgade studie- och utbildningsmöjligheter och att ge dem tillfälle att komplettera ungdomsutbildningen.

1.2 Särskilda mål för komvux

Komvux har vissa speciella uppgifter som skiljer komvux från andra vuxenutbildningsformer. Komvux uppgifter är följande:

Komvux skall medverka till att förverkliga vuxenutbildningens allmänna mål genom

1. att anordna utbildning såväl för kompetens i enstaka ämnen som för fullständig kompetens motsvarande läroplanen för grundskolan samt läroplanen för gymnasieskolans linjer och specialkurser,
2. att förmedla kunskaper i det egna yrket och utbilda för nytt yrke enligt gymnasieskolans läroplan eller enligt läroplaner som fastställts efter samråd med arbetsmarknadens parter.

1.3 Målgrupper för komvux

Utbildningen inom komvux skall i första hand inriktas mot följande målgrupper och anpassas till deras behov: korttidsutbildade, resurssvaga och socialt utsatta personer.

En viktig målgrupp för komvux är också yrkesverksamma personer som har behov av att komplettera sitt yrkeskunnande och vuxna som vill förändra sin situation i arbetslivet. Ytterligare en angelägen målgrupp för komvux är människor som behöver komplettera sin tidigare utbildning för att skaffa sig behörighet för fortsatta studier. Komvux vänder sig till alla vuxna som har behov av kompetensgivande utbildning av det slag som komvux enligt ovanstående målformuleringar kan anordna.

1.4 Prioritering av utbildningar inom komvux

När resurserna att anordna utbildning inom komvux är begränsade bör en prioritering ske. Med hänsyn till de mål som gäller för vuxenutbildningen och de målgrupper som komvux skall vända sig till bör utbildning inom komvux prioriteras i följande ordning:

1. Överbryggande utbildning motsvarande grundskolan.
2. arbetsmarknadsinriktad utbildning, dvs. yrkesinriktad utbildning som arbetsmarknadens parter rekommenderar samt utbildning i tekniska och naturvetenskapliga ämnen.
3. behörighetskomplettering, dvs. utbildning som ger formell och reell behörighet för högskolestudier.
4. Överbryggande utbildning motsvarande gymnasieskolan, dvs. fullständig utbildning motsvarande två- eller treårig linje i gymnasieskolan.

2 ÖVERGRIPANDE MÅL FÖR UNDERVISNINGEN INOM KOMVUX

Skollagens första paragraf lyder:

”Den genom samhällets försorg bedrivna undervisningen av barn och ungdom har till syfte att meddela eleverna kunskaper och öva deras färdigheter samt i samarbete med hemmen främja elevernas utveckling till harmoniska människor och till dugliga och ansvarsställande samhällsmedlemmar.”

Detta övergripande mål gäller i tillämpliga delar också undervisningen av vuxna. Utbildningen inom komvux är en del av den undervisning som samhället bedriver. Till grund för undervisningen inom komvux skall ligga demokratis samhällssyn och människosyn: människan är aktiv, skapande, kan och måste ta ansvar och söka kunskap för att i samverkan med andra förstå och förbättra sina egna och sina medmänniskors livsvillkor. Undervisningens innehåll och arbetsformer måste vara så utformade att de befrämjar denna samhällssyn och människosyn.

2.1 Kunskap – inläring

Undervisningen inom komvux skall ge kunskaper och färdigheter som är likvärdiga med dem som grundskolan och gymnasieskolan ger. Den skall också ge vuxna utbildning för deras yrkesverksamhet.

Ett viktigt mål för komvux – liksom för övrig vuxenutbildning – är att medverka till att överbrygga utbildningsklyftor i samhället. Komvux skall därför i första hand rekrytera utbildningsmässigt eftersatta grupper, och

undervisningen inom komvux skall anpassas till dessa gruppers behov och förutsättningar. Både undervisningens uppläggning, innehåll och arbetsformer bör utformas så att dessa prioriterade målgrupper får reella möjligheter att fullfölja utbildningen.

Många kursdeltagare har vid början av studierna i komvux ett dåligt självförtroende och blir därför beroende av lärarens auktoritet. De väntar sig att läraren skall tala om för dem vad de skall lära sig. Läraren bör utgå från de förväntningar, frågor och problem som deltagarna bär med sig från sin vardagserfarenhet. Det är bra om läraren kan visa att sådana frågor är värdefulla tillgångar i studiearbetet och startpunkter för sökandet efter djupare kunskap. Det är dock viktigt att läraren inte alltför tidigt ställer krav på att kursdeltagarna själva skall börja ta ansvar för sin inläring och studieplanering.

De vuxna som börjar studera i komvux har genom tidigare studier och i arbetslivet och vardagslivet bildat sig en uppfattning om vad kunskap är. Många vuxna anser att man har kunskap, om man känner till en mängd fakta. Att tillägna sig kunskap blir för många liktydigt med att prägla in och i minnet lagra fakta, som sedan kan redovisas vid prov och förhör. De vuxnas egna erfarenheter och reflexioner i yrkesarbetet, vardagslivet och som samhällsmedborgare betraktas av många inte som kunskap i egentlig mening.

Det är viktigt att kursdeltagarnas uppfattning om vad kunskap är tas upp till diskussion och bearbetning tidigt i undervisningen. Deltagarnas självförtroende kan stärkas, om de kommer till insikt om att deras tidigare erfarenheter är av värde för studierna. Deltagarna bör göras medvetna om samspillet mellan de kunskaper som vardagslivet ger och innehållet i studierna. Deltagarna bibringas därigenom en vidgad syn på vad kunskap är.

Många vuxna har skaffat sig ett rikt mått av kunskaper och erfarenheter dels genom tidigare studier, dels i sitt yrkesarbete, i vardagslivet och som samhällsmedborgare. De har utvecklats genom att de varit tvungna att lösa konkreta uppgifter eller omedelbara problem och genom försök och misslyckanden, antaganden och funderingar över upplevelser i vardagslivet, under resor eller som familjemedlemmar. Undervisningen i komvux bör ta till vara och knyta an till de kunskaper, erfarenheter, attityder och värderingar som de vuxna har med sig när de börjar studierna.

Utbildningen inom komvux skall vara målinriktad och systematiskt uppbyggd. Den bör ge deltagarna möjlighet att skapa sammanhang i och överblick över de kunskaper de tidigare skaffat sig och de erfarenheter de gjort i vardagslivet. Den bör också ge deltagarna möjlighet att träna de grundläggande färdigheterna att tala, läsa, skriva och räkna.

De nya begrepp, kunskaper och färdigheter som deltagarna tillägnar sig under studierna kan hållas levande om de kommer till användning i vardagslivet. Det är därför viktigt att sambandet mellan inläringen under kursen och deltagarnas dagliga liv hålls aktuellt.

Eftersom komvux har till uppgift att ge en kompetensinriktad utbildning, blir för många kursdeltagare betygsdokumentet i sig ett viktigt studiemål vid sidan av reella kunskaper och färdigheter. Strävan till höga betyg påverkar starkt både vad den studerande koncentrerar sitt arbete på och hur han arbetar. Lärarens uppgift att betygsätta deltagarnas prestationer gör deltagarna beroende av lärarens auktoritet. Det är därför angeläget att läraren och kursdeltagarna vid studieplaneringen kommer överens om vad som är viktigt i kursen och hur deltagarnas erfarenheter skall tillvaratas och deras behov bäst tillgodoses. Det är också viktigt att diskutera hur man bedömer kunskaper och färdigheter. Även deltagarnas förmåga att bedöma sina egna kunskaper och färdigheter bör utvecklas. Formella prov som endast tjänar till underlag för betygsättning bör inte få styra undervisningen.

2.2 Ämnesövergripande frågor och kommunikationsfärdigheter

Innehållet i de olika ämnena anges i läroplaner och kursplaner. Det finns emellertid liksom i ungdomsskolan en rad övergripande frågor som bör belysas i flera ämnen, t. ex. frågor som har med miljö, hushållning med resurser och överlevnad att göra, frågor som gäller internationella förhållanden, invandring och kultur, ekonomiska frågor och arbetslivs- och arbetsmarknadsfrågor. Detta bör i komvux ske på ett sätt som passar de vuxna och anknuter till kursdeltagarnas personliga erfarenheter.

Eftersom komvux har till uppgift att i första hand rekrytera korttidsutbildade vuxna, bör i samtliga ämnen skapas möjligheter för deltagarna att öva de grundläggande färdigheterna att tala, läsa, skriva och räkna. De är nödvändiga både för fortsatta studier och återkommande utbildning, för yrkesverksamhet och inte minst för att ge människor möjlighet att hävda sina rättigheter och fullgöra sina skyldigheter i samhället.

Även inom yrkesinriktad utbildning och i tekniska och naturvetenskapliga ämnen bör man välja metoder, exempel och arbetsuppgifter så att man medvetet skapar tillfällen att öva språkbehandling och räknefärdighet. Likaså bör i yrkesutbildningen behandlas arbetsplatsens skyddsfrågor, arbetslivsorientering och yrkeslivets villkor i övrigt.

2.3 Attityder, normer och värderingar

Undervisningen i komvux skall aktivt och medvetet påverka och stimulera deltagarna att vilja omfatta vårt samhälles grundläggande värderingar och låta dessa komma till uttryck i praktisk vardaglig handling. Undervisningen skall därför utveckla sådana egenskaper som kan bära upp och förstärka demokratins principer om tolerans, samverkan och likaberättigande mellan människorna. Att väcka respekt för sanning och rätt, för människans egenvärde, för människolivets okränkbarhet och därmed rät-

ten till personlig integritet är en huvuduppgift för undervisningen. Undervisningen i komvux skall också syfta till att åstadkomma jämställdhet mellan kvinnor och män. Den skall söka grundlägga solidaritet med eftersatta grupper inom och utom landet. Den skall aktivt verka för att invandrarna i vårt land innefattas i samhällsgemenskapen.

I vuxenundervisningen möts oftare än i ungdomsskolan människor med olika uppfattningar grundade på personliga erfarenheter. Det kan gälla livsåskådning, politik, sociala värderingar eller moral. Det kan också gälla människosyn och historieuppfattning, stilriktningar och smak. Lärarna i komvux skall vara öppna för att skiljaktiga värderingar och åsikter framförs men samtidigt skall de hävda vår demokratis väsentliga värden och klart ta avstånd från allt som strider mot dessa. Undervisningen skall alltså inte vara neutral eller passiv i fråga om det demokratiska samhällets grundläggande värderingar.

2.4 Personlighetsutveckling

En viktig uppgift för vuxenutbildningen – liksom för all utbildning – är att bidra till de studerandes personlighetsutveckling. Det gäller därvid bl. a. att utveckla förmågan till kritisk analys av den egna situationen och det omgivande samhället och att stimulera till att inom ramen för demokratins arbetsformer medverka till förbättringar på skilda områden.

Undervisningen har vidare till syfte att främja deltagarnas utveckling till harmoniska människor. Undervisningen skall bidra till att deltagarna kan utveckla sitt känslö- och fantasiliv och aktivt ta del av och medverka i samhällets kulturliv. Undervisningen skall också medverka till att deltagarna utvecklar kreativitet och kritiskt tänkande. Den skall främja solidaritet och samarbete, vilja och förmåga att ta initiativ och ansvar samt socialt och politiskt engagemang.

Undervisningen i komvux skall också medverka till att utveckla deltagarnas relationer till varandra. Det är viktigt att relationerna mellan kursdeltagarna, lärarna och övrig skolpersonal är sådana att de befrämjar ett gott samarbete. Man bör därför vid planering, val av arbetsformer och aktiviteter av olika slag beakta att inte bara deltagarnas individuella önskemål tillgodoses, utan att även deras förståelse för och solidaritet med andra utvecklas. För utvecklingen av goda sociala relationer krävs ett gott samarbetsklimat i undervisningen.

2.5 Goda arbets- och studievänor

Många vuxna, som inte har ägnat sig åt formella studier på åtskilliga år, saknar ungdomarnas studieträning. De har i stället erfarenheter från arbetslivet. Arbetsformerna i vuxenundervisningen måste därför bli annorlunda än i ungdomsskolan och anpassas till de vuxnas tidigare erfarenheter och förutsättningar.

Undervisningen inom komvux måste metodiskt inriktas på att förbättra deltagarnas förmåga att på egen hand inhämta och tillägna sig kunskaper och färdigheter. Undervisningen inom komvux måste ge deltagarna tillfälle att öva sig i att planera, genomföra och utvärdera arbete, att utnyttja informationskällor såsom bibliotek, uppslagsverk, kataloger, massmedier m. fl. och att systematisera, kritiskt analysera och bedöma information av olika slag och att samarbeta med andra mot ett gemensamt mål.

För att deltagarna aktivt skall kunna medverka i planeringen av undervisningen, måste de också få tillgång till information om olika slag av förutsättningar för undervisningens genomförande. Det gäller t. ex. ekonomiska och organisatoriska förutsättningar, innehåll i läroplaner och kursplaner, skolstyrelsebeslut m. m.

2.6 Övergripande mål i ett ämneskurssystem

Komvux är uppbyggd av en rad fristående kurser, och många deltagare i komvux studerar bara ett ämne i taget eller deltar i en enda yrkesinriktad kurs. Åtskilliga komvux-lärare har endast fyllnadstjänstgöring i komvux eller fungerar som timlärare i ett enda ämne. Timalet i teoretiska ämnen i komvux är ytterst begränsat i förhållande till i ungdomsskolan. Detta kan leda till att undervisningen begränsas till kursinnehållet i resp. ämne och att de övergripande målen försummas.

För både lärare och kursdeltagare kan det ibland vara svårt att se utbildningens innehåll som en helhet och åstadkomma samverkan mellan ämnena såsom kan ske i ungdomsskolan. Även då vuxna studerar enstaka ämnen, bör dessa framstå som en del av en större helhet. Detta leder bl.a. till att kursinnehållet måste bli annorlunda än i ungdomsskolan.

I yrkesutbildningen integreras visserligen ofta fackteori med arbetsteknik. Viss samverkan mellan olika ämnen sker också framför allt i utbildningar som motsvarar specialkurser och i särskilda yrkesinriktade kurser. En ensidig inriktning på yrkeskunnande medför dock risk för att de övergripande målen blir bortglömda.

Det är angeläget att man beaktar dessa problem, när man gör upp de lokala arbetsplanerna för skolenheten. Vid planeringen av undervisningen, vid val av innehåll och arbetsformer bör man inte bara utgå från mål och huvudmoment för ämnet i fråga. De övergripande mål som fastställts för undervisningen i dess helhet skall också beaktas.

Naturvetenskapliga och tekniska aspekter måste beaktas i undervisningen i humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnen, och omvänt bör man i undervisningen i naturvetenskapliga och tekniska ämnen även ta upp etiska frågor och samhällsfrågor. Energi och miljö är exempel på sådana områden som behöver belysas ur teknisk och naturvetenskaplig synvinkel och som samhällsföreteelser.

Vardagskunskaper och vardagsfärdigheter skall spela stor roll i under-

visningen. Dit hör kunskaper som berör hushåll, familj, arbetsliv, miljö, samlevnad, teknik och ekonomi. Deltagarna bör vidareutveckla sin förmåga att som konsumenter kritiskt kunna värdera de varor och budskap de utsätts för.

3 UTBILDNINGENS UPPBYGGNAD

3.1 Uppdelning i olika ämnen och kurser

Medel att uppnå vuxenutbildningens mål måste till väsentlig del sökas i utbildningens innehåll och uppläggning. En grundläggande förutsättning för att åstadkomma en framgångsrik utbildning är att dess innehåll och studieformer förmår skapa god motivation hos de studerande. Det är viktigt att de studerande kan se sambandet mellan de kunskaper de tillägnar sig och tillämpningen av dessa kunskaper i livssituationen eller i yrkeslivet.

Utbildningen inom komvux består av separata ämnen och kurser. Varje ämne och kurs måste kunna bilda en avgränsad helhet och kunna studeras fristående från andra ämnen och kurser. Men det måste också vara möjligt att kombinera olika ämnen med varandra till en sammanhängande utbildning.

Denna uppdelning i ämnen medför också nackdelar. De problem vi möter i vardagen, i yrkesliv och i samhälle är ofta ämnesövergripande. Förståelse av t. ex. miljöproblem, konflikter i världen och u-landsfrågor kräver kunskaper inom flera olika ämnesområden. Det är därför angeläget att möjligheterna till ämnesövergripande studier beaktas också inom komvux.

3.2 Urval av stoff, saklighet och allsidighet

De kunskaper och färdigheter vi behöver behärska är av många slag och ställer stora krav på övning. Man måste därför strängt begränsa urvalet av stoff i undervisningen. Inom yrkesutbildningen får detta dock inte leda till att man eftersätter kravet på godtagbart yrkeskunnande, sett mot bakgrund av de kunskaper och färdigheter som utbildningen i fråga avser att meddela samt de säkerhetsaspekter som gäller för yrkesområdet.

Urvalet och behandlingen av stoff i alla ämnen skall präglas av saklighet och allsidighet. Genom att undervisningen görs saklig och allsidig, uppfyller man på bästa sätt kravet på objektivitet. Därigenom kommer deltagarna att utveckla ett självständigt och kritiskt betraktelsesätt och en vilja till saklig bedömning. De stimuleras till ett personligt engagemang och ett fördjupat intresse.

Saklighet innebär bl. a. att innebörden i mångtydiga och vaga begrepp

klargörs. Läraren måste avhålla sig från att använda tendentiösa beskrivningar och att själv dra förhastade slutsatser.

Allsidighet innebär bl. a. att stoffurvalet skall vara sådant att centrala problem i ämnet, arbetsområdet eller projektet lyfts fram.

Skiljaktiga uppfattningar liksom problem och svårigheter skall öppet redovisas och bearbetas. Värderingar får givetvis förekomma. Samhällsfrågor är t. ex. aldrig värderingsfria. Men det skall alltid klart framgå vem det är som står för värderingarna.

Det är en viktig uppgift för läraren att klargöra för deltagarna vad som är kontroversiellt resp. okontroversiellt i sakfrågor liksom i värderings- och normfrågor och redovisa de argument som kan finnas för att inta en viss ståndpunkt.

3.3 Ämnenas uppbyggnad

Komvux omfattar utbildning motsvarande grundskolans högstadium och gymnasieskolan. Dessutom finns särskild yrkesinriktad utbildning.

Ämnen med samma beteckning förekommer inte sällan både i grundskolan och i gymnasieskolan men med olika omfattning och innehåll. Ämnenas innehåll och omfattning skiljer sig också mellan de olika linjerna i gymnasieskolan. De teoretiska ämnena samt vissa yrkesinriktade ämnen uppdelas i komvux i etapper. Dessa bygger på varandra och ingår som delar i en sammanhängande studiegång. Varje etapp leder till en viss bestämd nivå.

De studerande inplaceras på den nivå där de har förutsättningar att följa undervisningen. Eftersom etapperna bygger på varandra, behöver de studerande i komvux inte från början bestämma sig för hur omfattande studier i ämnet de skall ägna sig åt. De som vill ha avgångsbetyg från komvux motsvarande någon studieväg i gymnasieskolan kan därför uppskjuta sitt val, tills de har skaffat sig viss erfarenhet av studierna i resp. ämne och känner sina förutsättningar och behov bättre. Vuxna som återvänder till studier i komvux efter tidigare studier i ungdomsskolan eller komvux kan tas in i lämplig etapp.

På gymnasieskolans yrkesinriktade linjer och specialkurser är det s. k. karaktärsämnet (yrkesämnet) i regel av mycket stor omfattning. För att underlätta vuxenstudierna har dessa ämnen uppdelats i mindre kurser, s. k. delmoment. Dessa måste av lokal- och utrustningsskäl i en del fall anordnas i form av s. k. modulkurser. Delmomentkurser och modulkurser kan läsas var för sig om de omfattar ett visst antal timmar eller kombineras med varandra efter vissa fastställda regler. Därigenom erhålls ett stort antal kombinationsmöjligheter.

På grund av bl. a. den tekniska utvecklingen och tillkomsten av nya yrken måste dock gymnasieskolans läroplaner kompletteras med s. k. särskild yrkesinriktad utbildning. Läroplaner för särskild yrkesinriktad utbild-

ning fastställs av SÖ efter samråd med arbetsmarknadens parter. I läroplanen för varje utbildning anges utbildningens mål, innehåll och omfattning. De yrkesinriktade kurserna bygger i vissa fall på tidigare utbildning inom samma område (påbyggnadskurser). Detta framgår i så fall i regel av kursernas namn. I de fall förkunskaper krävs för att en kursdeltagare skall kunna följa utbildningen i specialkurs eller särskild yrkesinriktad kurs, framgår detta också av läroplanen.

Möjligheten att uppdelade vissa ämnen i fyra lika stora moduler ger tillfälle att bygga upp modulkurs 1-2-3-4, som följer på varandra på samma sätt som etappindelade kurser.

I vissa grundskolkurser, t. ex. engelska, svenska och matematik, kan studierna i komvux behöva påbörjas på en nivå som motsvarar grundskolans mellanstadium. I engelska omfattar grundskolkursen också grundskolans lågstadium, eftersom undervisning i engelska kan anordnas som nybörjarundervisning inom komvux.

Inom komvux kan samverkan ske mellan grundskolkurser och motsvarande utbildning inom arbetsmarknadsutbildningen (AMU) efter samråd med länsarbetsnämnden. Samundervisning ordnas om särskilda skäl föreligger. Det bör dock beaktas att den teoretiska utbildningen inom AMU utgör en förberedelse för yrkesutbildningen. I inledningen till kursplanerna och i kursplanerna för resp. ämne anges ytterligare förutsättningar för samverkan mellan grundskolkurser inom komvux och motsvarande utbildning inom AMU.

3.4 Grunddel och fördjupningsdel

Många vuxenstuderande återupptar studier efter en tids yrkesarbete. De bör intas till den kurs (etapp) och på den nivå som är lämplig med hänsyn till deras föregående utbildning och deras möjligheter att följa undervisningen. I ett initialskede kan dock problem uppstå om tidigare kunskaper är inaktuella. Möjlighet till viss repetition bör därför finnas inom kursens (etappens) timram. I vissa ämnen med starkt reducerat timtal bör i stället stödundervisning ges till deltagare med bristande förkunskaper.

Vuxna har ett annat utgångsläge än ungdomar. Det är inte nödvändigt att i alla ämnen behandla alla delar av kursen i samma omfattning som i ungdomsskolan. Många vuxna studerar ämnen med anknytning till sin yrkesverksamhet eller för att uppnå ett väl preciserat mål. Detta bör påverka stoffurvalet. För att åstadkomma en sådan anpassning till deltagarnas behov och intressen delas kurserna in i en grunddel och en fördjupningsdel. I flertalet yrkesinriktade kurser förekommer dock inte denna uppdelning.

I grunddelen behandlas vanligen allt det stoff som kursdeltagarna behöver för att kunna gå vidare till en följande kurs (etapp). I fördjupningsdelen väljer deltagarna olika arbetsuppgifter, vilket således innebär att de priori-

terar en del av kursen på bekostnad av andra delar. Studierna (inom fördjupningsdelen) kan t. ex. utformas som problemområden. Deltagarna har olika behov och intressen, som skall kunna tillgodoses i fördjupningsdelen. Inom denna bör deltagarna också ges möjlighet att välja arbetssätt. Fördjupningsdelen kan därför inte i sin helhet förläggas till slutet av kursen.

I vissa ämnen är det nödvändigt att deltagarna väljer vissa moment som i och för sig inte är nödvändiga för den kurs (stapp) de genomgår men som krävs som underlag för fortsatta studier i påföljande kurs (stapp). För att det skall bli utrymme för fördjupningsdelen och anpassning till deltagarnas erfarenheter, behov och intressen blir det nödvändigt att begränsa grunddelen.

3.5 Planering av studierna

De övergripande målen och målen för olika ämnen anger studiernas inriktning och de begrepp som varje kursdeltagare skall få insikt i liksom de färdigheter han skall tillägna sig. I huvudmomenten anges det grundläggande stoff som deltagarna skall arbeta med liksom de nödvändiga färdigheter som deltagarna skall öva sig i. Men även inom huvudmomenten måste lärare och kursdeltagare vid planeringen av kursen göra ett urval av stoff som skall behandlas.

Följande riktlinjer bör kunna vara till ledning för ett sådant urval inom komvux:

- lärare och kursdeltagare måste söka komma överens om den kärna av kunskaper som är nödvändig för alla att känna till i dagens samhälle och som behövs för vuxnas fortsatta studier samt yrkesverksamhet och arbetsliv.
- tillfällen till övning av grundläggande kommunikationsfärdigheter och andra basfärdigheter som är väsentliga för en allsidig personlighetsutveckling skall ges deltagarna i många ämnen och får inte ensidigt koncentreras till svenska och matematik.
- inom yrkesinriktad utbildning bör kravet på godtagbart yrkeskunnande samt arbetsmiljö- och säkerhetsfrågor vara avgörande för vad som skall tas med i undervisningen.

Planeringen i kurserna innebär att lärare och kursdeltagare tillsammans avgör hur lång tid de vill ägna åt olika moment, i vilken ordning de skall ta upp olika frågor, med vilka metoder frågorna skall bearbetas och vilka läromedel man kan använda.

Eftersom planeringen görs gemensamt av lärare och kursdeltagare, bör läraren ta hänsyn till deltagarnas olika förutsättningar och behov. Vid planeringen måste man utgå både ifrån de centrala begreppen i målen och från kursplanernas huvudmoment. Även SÖ:s kommentarmaterial och de lokala arbetsplanerna skall beaktas vid planeringen av undervisningen i den enskilda kursen. Valet av lämpliga läromedel – bl. a. material som

kompletterar läroboken, studiebesök, tidningar, experiment --bör ske med utgångspunkt i denna gemensamma planering. Behovet av yrkesinriktad undervisning och praktik måste avgöras med hänsyn till deltagarnas tidigare yrkeserfarenhet.

Vid planeringen av den yrkesinriktade utbildningen skall beaktas att all yrkesinriktad utbildning bör ha inslag av arbetslivsorientering, t.ex. skyddsfrågor, arbetsmiljöfrågor, yrkes- och arbetsmarknadsorientering, avtalsfrågor, facklig information.

Vid den konkreta planeringen i kurserna skall man utgå från den tid som står till förfogande. Har man kommit överens om att en del av tiden i ett ämne skall anslås till temaarbete eller till fördjupningsdel, måste stoffmängden i övrigt anpassas därefter. Tillräcklig tid måste avsättas för praktisk tillämpning, för bearbetning av aktuellt stoff och för ett undersökande arbetssätt.

Vid planeringen bör man också avsätta tid för oförutsedda händelser. Det kan under kursens gång inträffa att deltagarna vill ta upp något moment mera utförligt än vad som från början var tänkt. Det kan också hända att redovisning av grupparbeten eller enskilda arbeten tar längre tid än beräknat. Det bör då finnas reservtid för sådana inslag.

3.6 Kursdeltagare med särskilda behov

Enligt de övergripande målen för vuxenutbildningen skall komvux medverka till att överbrygga utbildningsklyftorna i samhället. Detta innebär att komvux i första hand skall rekrytera korttidsutbildade människor, dvs. människor som tidigare fått en relativt liten del av samhällets utbildning. Andra målgrupper som särskilt utpekats som angelägna för komvux att rekrytera är t. ex. invandrare, äldre personer, medicinskt och socialt handikappade, arbetslösa och interner. Eftersom komvux är en kompetensinriktad och arbetsmarknadsinriktad utbildning som ställer stora krav på deltagarna, kan många av dessa människor få problem med studierna inom komvux.

Risken för studieavbrott är överhängande om kursdeltagaren möter problem med studierna eller på det studiesociala området. Både lärare, skollärdare, syo-funktionärer och övrig personal på skolan bör vara uppmärksamma på de risker för studieavbrott som finns och medverka till att studiehinder undanröjs.

Det kan t. ex. vara nödvändigt att starta med en inskolningsperiod, där man ger möjligheter till studieträning för människor som saknar studievana. Korttidsutbildade kursdeltagare och invandrare kan också ofta ha svårigheter med den terminologi som används i läromedel och i undervisningen. Undervisningen bör utformas så att i första hand de prioriterade målgrupperna ges möjlighet att fullfölja utbildningen.

När man upptäcker att vissa kursdeltagare har brister i sina kunskaper eller färdigheter, vilket gör det svårt för dem att följa undervisningen, bör

man utnyttja den resurs som finns för stödundervisning och sätta av tid för extra handledning för dessa kursdeltagare. Stödundervisningen bör ordnas enskilt eller i små grupper, där deltagarna inte behöver vara rädda för att avslöja eventuella brister i fråga om kunskaper och färdigheter.

För vissa handikappade kan man ordna speciella kurser om antalet deltagare beräknas bli varaktigt lägst fem i kursen, men handikappade kan också integreras i vanliga kurser. Man bör observera att synskadade och hörselskadade elever ofta behöver längre tid på sig för att tillgodogöra sig ett stoff. Därför bör för dessa elever resursen för stödundervisning användas. Man bör också utnyttja möjligheterna att använda tekniska stödåtgärder, för vilka det finns särskilt statsbidrag.

Invandrare, som har svårigheter att delta i den reguljära undervisningen i svenska, bör kunna delta i kurs i svenska som främmande språk i stället. En sådan kurs inriktas betydligt mera på de svårigheter med språket som invandrare har. Vidare bör invandrare genom deltagande i kurs i hemspråk kunna få förstärkning av sin begreppsvärld. Men det kan ändå vara nödvändigt att sätta av en del av stödundervisningsresursen för att invandrare skall kunna följa undervisningen. Om möjligt bör invandrare kunna få stödundervisning på sitt hemspråk.

3.7 Schablon tilläggets användning

För studie- och yrkesorientering, studiehandledning och stödundervisning inom komvux finns en särskild resurs, det s.k. schablon tillägget. Bestämmelser om beräkning av schablon tilläggets storlek och dess användning finns i förordningen om kommunal och statlig vuxenutbildning.

Kommunerna har stor frihet att själva bestämma hur schablon tillägget skall användas för de ändamål som anges i förordningen. Kommunerna kan fördela resursen till olika aktiviteter allt efter kursdeltagarnas behov. Resursen kan användas både för personella insatser och för inköp av material – dock ej läromedel – för studie- och yrkesorientering, studiehandledning och stödundervisning.

Studie- och yrkesorientering

Studie- och yrkesorienteringen (syo) vänder sig dels till allmänheten med information om studiemöjligheter inom komvux och hos andra utbildningsanordnare, dels till studerande inom komvux. En viktig uppgift för syo är att informera om behörighetskrav och intagningsbestämmelser för olika utbildningar. Syon skall också kunna ge upplysningar om arbetsmarknadssituationen och möjligheterna att få anställning efter en viss utbildning. Man bör i detta sammanhang observera möjligheten att anordna en särskild kurs – utanför schablon tilläggets ram – Orienteringskurs för vuxenstuderande, enligt av SÖ fastställd läroplan. Den ger orientering om studiemöjligheter och arbetsmarknad och viss studieteknisk träning.

Studiehandledning

Med studiehandledning avses dels information om undervisningens innehåll och uppläggning före kursens början, dels handledning av vuxna som studerar ett ämne på egen hand eller vid statens skolor för vuxna. Vuxna som vill studera i komvux kan känna sig osäkra på om de har tillräckliga förkunskaper eller om kursens/ämnets innehåll motsvarar de behov de har. De kan då av en erfaren lärare i ämnet före studiernas början få information om vad som krävs för att kunna följa undervisningen på en viss nivå. De kan också med hjälp av diagnostiska prov undersöka sina egna förkunskaper.

Det händer emellertid också att vuxna behöver utbildning inom ett område där underlaget är för litet för att en kurs skall kunna starta. Det kan t. ex. gälla nödvändiga förkunskaper för en yrkeskurs eller ett ämne som krävs för behörighet för fortsatta studier eller för att vederbörande skall få fullständig kompetens. I sådana fall kan den vuxenstuderande välja att studera ämnet på egen hand och få viss studiehandledning av lärare i komvux. Den studerande får sedan dokumentera sina kunskaper och färdigheter genom särskild prövning. I vissa fall kan också handledning behöva ges till vuxna som studerar ett ämne per korrespondens vid statens skolor för vuxna, då inte kurs har kunnat anordnas inom komvux. Möjligheterna att ge sådan handledning med hjälp av schablon tillägget får avvägas med hänsyn till andra angelägna behov och tillgången på resurser.

Stödundervisning

Genom att antalet undervisningstimmar i komvux är reducerat i förhållande till ungdomsskolans timtal blir studietakten ofta betydligt snabbare än i ungdomsskolan. Även om en fördelning av kursens innehåll i grunddel och fördjupningsdel i viss mån motverkar detta, kan det ändå medföra svårigheter för korttidsutbildade och studieovana vuxna att hänga med. Det är därför angeläget att schablon tillägget används till att ge dessa grupper extra hjälp för att motverka risken för studiemisslyckanden och studieavbrott. Man bör särskilt observera handikappades behov av stöd- undervisning. Det gäller t. ex. hörselskadade och synskadade som kan ha behov av extra hjälp för att de skall kunna tillgodogöra sig undervisningen.

Vuxna har också ofta svårigheter att regelbundet delta i undervisningen. Stödundervisning kan därför sättas in när deltagare varit frånvarande från undervisningen några lektioner. Det är viktigt att stödundervisningsresursen används för dem som bäst behöver det och inte för hela undervisningsgruppen.

Studieovana vuxna kan också behöva få en viss inskolning i ämnet, innan de deltar i den reguljära undervisningen. Det kan t. ex. gälla invandrare som har otillräckliga kunskaper i svenska för att kunna delta i en kurs. I vissa ämnen, t. ex. matematik, kan ibland sådan inskolning eller förberedande undervisning behöva anordnas för en grupp av studerande. Även

kursdeltagare i särskilda yrkesinriktade kurser kan behöva sådan inskolning. Många kursdeltagare behöver också en studieteknisk förberedelse för studier. En sådan träning kan ges med utnyttjande av schablon tillägget, men även SÖ:s föreskrifter om möjligheten att under vissa förutsättningar dela kurs i mindre grupper för studietekniska övningar bör uppmärksammas. Även Orienteringskursen för vuxenstuderande ger viss studieteknisk träning.

Material

Enligt 17 § förordningen om kommunal och statlig vuxenutbildning får schablon tillägget användas oavsett utgiftsslag. Om man använder det för inköp av visst material, bör man observera att det skall vara material som används för studie- och yrkesorientering, studiehandledning och stödundervisning, alltså inte material som används i den reguljära undervisningen. Det kan t. ex. vara material som används för information om studiemöjligheter, kursutbud och arbetsmarknad eller övningsuppgifter med facit i matematik och språk eller kassetband för kursdeltagarnas individuella träning.

4 METODER OCH ARBETSFORMER

4.1 Deltagarmedverkan och ansvarsfördelning

Ett vidgat och fördjupat deltagarinflytande är ett medel att nå centrala övergripande mål och en metod att öka effektiviteten i undervisningen. En strävan bör vara att deltagarna skall medverka i studieplanering, i val av arbetsformer och material samt i utvärdering. Ett av de övergripande målen för undervisningen i komvux är att deltagarna skall lära sig planera och ta ansvar för sina studier.

Flera faktorer försvårar deltagarmedverkan i planeringen av undervisningen i komvux. Ett konkret problem är det i förhållande till ungdomsskolan låga timtalet. Deltagarmedverkan tar tid. En avvägning måste göras mellan den totala kurstid man har till sitt förfogande och den tid som t. ex. gemensam planering tar.

Andra hinder för deltagarmedverkan ligger ofta hos de vuxna själva. Även om de vuxenstuderande i sitt arbete har fått vana att planera självständigt och att ta initiativ, har de ibland bestämda och på tidigare skolerfarenheter grundade förväntningar och krav på hur undervisning skall gå till och vilken roll läraren skall spela. Man har inte sällan en alltför stor respekt för ämnet och läraren. Kursdeltagarna har ofta, helt oberättigat, dåligt självförtroende och en därav betingad rädsla för att ta ansvar för den egna inlärningsituationen.

Lärarstyrd undervisning får inte ersättas med styrning av en liten grupp

deltagare. Både lärare och kursdeltagare måste arbeta för att samtliga skall få komma till tals. Det är läraren som framför allt i inledningsskedet har överblick över kursens omfattning och innehåll och kännedom om ramar och resurser. Kursen bör därför inledas med en inskolningsperiod, styrd och planerad av läraren.

4.2 Inskolning

Kursen bör börja med en inskolningsperiod som kan variera i längd beroende på kursens omfattning. Inskolningen syftar till att kursdeltagarna skall

- börja lära känna varandra,
- ta del av övergripande mål och kursplanens mål och huvudmoment och diskutera vad kunskap i ämnet är,
- börja formulera egna mål för studierna,
- börja diskutera studieteknik och pröva olika arbetsformer,
- diskutera former för utvärdering av kunskaper och färdigheter och arbetsformer.

4.3 Studieplanering och kursvärdering

Lärare och kursdeltagare bör gemensamt utarbeta en studieplan för kursen. En studieplan behövs dels för att kursdeltagarna skall få en överblick över studiernas omfattning, dels för att deltagare som är frånvarande från någon eller några lektioner skall ha möjlighet att arbeta på egen hand.

Deltagarnas förutsättningar, intressen och behov bör i stor utsträckning påverka planeringen. Planeringen bör avse fördelning av tid mellan grunddel och fördjupningsdel i kursen och val av arbetsuppgifter gruppvis eller individuellt inom fördjupningsdelen, val av material som komplettering till de läromedel som finns tillgängliga för kursen, val av arbetsformer och former för utvärdering.

Inskolningsperioden och varje annan period av studierna bör avslutas med en kursvärdering, innan nästa period detaljplaneras. På så sätt kan man i det fortsatta arbetet ta vara på de erfarenheter och synpunkter som framkommit i kursvärderingen. I de återkommande kursvärderingarna, som kan vara muntliga eller skriftliga, kan man bl. a. ta upp frågor som gäller hur man lyckats uppfylla de mål som man ställt upp, om urvalet av stoff och avvägningen mellan olika moment varit tillfredsställande, hur arbetsformer, läromedel, hemarbete och prov fungerat osv. Vid slutet av kursen kan det vara lämpligt att göra en grundligare och mera övergripande utvärdering. Särskilt viktigt är det beträffande kurser som är nya för skolenheten eller som man ordnar relativt sällan, t. ex. vissa slag av yrkesinriktad utbildning.

4.4 Arbetsformer

Arbetsformerna skall varieras. Alla arbetsformer har sina för- och nackdelar och lämpar sig olika väl beroende på undervisningsgruppens sammansättning, stoff, syfte och arbetsmaterial. Det finns stora valmöjligheter för lärare och kursdeltagare att tillsammans pröva olika arbetssätt. Individualisering måste så långt det är praktiskt möjligt få prägla arbetet. Det innebär en anpassning av stoffet till deltagarnas behov och intressen. Det innebär också att olika deltagare bör få olika lång tid för en viss inläring. Ett och samma arbetssätt passar inte alla deltagare. Också arbetssättet måste individualiseras utan att kravet på en allsidig träning åsidosätts. Reellt deltagarinflytande över valet av arbetsformer måste utgå ifrån att läraren styr gruppen till att pröva och utvärdera olika arbetsformer.

Den vanliga "klassrumsundervisningen", som består i att läraren med kursdeltagarna håller lektionen i form av frågor och svar, har sin givna plats inom komvux, t. ex. vid genomgång av nytt stoff eller presentation av ett avsnitt av grunddelen i en kurs. Men det bör inte vara den dominerande arbetsformen. Kursdeltagarna bör också få arbeta individuellt, i par och i grupper av olika storlekar. Arbete i grupp ger social träning, ökad deltagaraktivitet och större engagemang i studierna. Det underlättar för deltagarna att lära känna varandra, att våga yttra sig och att ägna sig åt problemområden som just de är intresserade av. Deltagarnas egna erfarenheter kan på detta sätt också bättre tas tillvara.

I några ämnen kan det vara lämpligt att pröva mera omfattande enskilda arbeten eller grupparbeten i form av projekt eller teman. Om deltagaren eller deltagarna studerar flera ämnen samtidigt, kan man i ett sådant projekt arbeta över ämnesgränserna. Ett projektarbete ger deltagarna möjlighet att ta ansvar för planering, genomförande och redovisning av en längre sammanhängande studieperiod.

4.5 Hemarbete

Hemarbete utgör en viktig del av arbetssättet inom komvux. Eftersom den lärarledda undervisningen är reducerad i förhållande till ungdomsskolan, förutsätter studierna i komvux ett omfattande hemarbete, om kursdeltagarna skall få samma kompetens som i ungdomsskolan. Hemarbetet har till syfte dels att befästa vissa kunskaper och färdigheter, dels att ge deltagarna tillfälle till en självständig genomgång och summering av vad som behandlats under lektionstid. Hemarbetet får då karaktären av en fortsättning av ett under lektionstid påbörjat arbete. Genom hemarbetet och kursdeltagarnas egna studier kan en del avsnitt som inte kräver lärarhandledning klaras av.

4.6 Läromedel

Inom komvux används i stor utsträckning samma läromedel som i ungdomsskolan. Endast i ett begränsat antal ämnen finns särskilda läromedel producerade för vuxenutbildningen. I vissa ämnen, särskilt inom den yrkesinriktade utbildningen, saknas i stor utsträckning läromedel. I sådana fall kan annat material, t. ex. informationsmaterial, bruksanvisningar eller lokalt producerat material, användas.

Det finns en risk att läromedel styr innehåll och uppläggning i undervisningen. En strävan i komvux bör därför vara att frigöra sig från läromedlets dominerande inflytande på undervisningen. Man bör arbeta med ett vidgat läromedelsbegrepp, vilket innebär att allt material som kan användas för att uppfylla något eller några av läroplanens mål och huvudmoment betraktas som läromedel. Utnyttjande av bibliotek, uppslagsverk, tidskrifter, material producerat för andra ändamål än undervisning och studiebesök bör vara naturliga inslag i studierna.

Beslut om läromedel fattas i regel en termin eller ett läsår i förväg. Deltagarna har därför knappast några möjligheter att påverka valet av läromedel i den kurs de deltar i. Deras erfarenheter och synpunkter bör emellertid beaktas vid beslut om läromedel i kommande kurser. Deltagarna bör också få möjlighet att påverka valet av kompletterande material i kursen. Läroboken bör kunna användas som referensbok eller läsas i valda delar, där deltagarna kan vara med och göra urvalet.

Det bör vara lärarens uppgift att presentera olika alternativa läromedel som kan användas för att man skall uppnå målen i läroplanen eller i de lokala arbetsplanerna. Deltagarna bör sedan vara med och besluta om vilka läromedel man skall använda med hänsyn till deltagarnas förutsättningar, intressen och behov.

4.7 Redovisningsformer och utvärdering

I läroplanen eller i SÖ:s föreskrifter om betygsättning anges om betyg skall sättas eller om "Deltagit" skall anges.

Läraren bör för deltagarna redovisa och med dem diskutera på vilka grunder betygsättningen sker. Utgångspunkten för denna diskussion bör vara kursplanens mål och huvudmoment och den planering som lärare och deltagare gjort tillsammans.

För att läraren skall kunna sätta betyg måste han få reda på vilka kunskaper och färdigheter de olika deltagarna har i ämnet. Han behöver därför utnyttja olika redovisningsformer såsom redovisning av grupparbeten, projekt och individuella uppgifter, diskussioner, praktiska arbetsinsatser, muntliga och skriftliga prov m. m. Eftersom proven har en benägenhet att styra undervisningen, bör redovisningsformerna varieras. Skriftliga prov bör användas i begränsad omfattning.

Eftersom kursdeltagarna successivt får ta över mer och mer av ansvaret för studierna och inläringen i komvux, bör de också mer och mer få ta över ansvaret för utvärderingen. De bör få träna sig i att bedöma sina kunskaper och färdigheter i förhållande till de mål som gäller för verksamheten. Läraren bör tillhandahålla hjälpmedel för en sådan bedömning av de egna studieresultaten. Det kan vara lämpligt att läraren tar upp en diskussion om dessa frågor med den enskilde kursdeltagaren och försöker förklara orsaken till eventuella skillnader mellan lärarens och deltagarens egen bedömning.

5 GRUNDSKOLKURSER INOM KOMVUX

5.1 Ämnen

Komvux har ett ämneskurssystem på grundskolnivå, dvs. varje ämne utgör en separat kurs. Vuxna kan alltså välja vilket eller vilka ämnen de vill studera i komvux. Kurserna kan också kombineras så att de ger en fullständig grundskolkompetens. En vuxenstuderande i komvux kan också kombinera en eller flera grundskolkurser med gymnasieskolkurser eller särskilda yrkesinriktade kurser. Grundskolkurser kan anordnas i följande ämnen inom komvux:

Svenska, Svenska som främmande språk, Engelska, Matematik, Samhällskunskap, Geografi, Historia, Religionskunskap, Fysik, Kemi, Biologi, Teknik, Tyska, Franska och Hemspråk.

I ämnena Engelska, Matematik, Tyska och Franska förekommer endast en kurs i komvux. Den motsvarar både allmän kurs och särskild kurs. Variationen mellan allmän och särskild kurs tillgodoses inom ramen för fördjupningsdelen i resp. ämne.

För varje ämne fastställer SÖ kursplan bestående av mål och huvudmoment. Till kursplanerna utarbetar SÖ kommentarmaterial som ytterligare belyser undervisningens innehåll och uppläggning. Mål och riktlinjer, kursplanerna och de lokala arbetsplanerna som skall finnas vid varje skolenhet utgör underlag för studieplaneringen i varje kurs.

Undervisningen i grundskolkurser bör organiseras så att samverkan med motsvarande utbildning inom arbetsmarknadsutbildningen är möjligt, om behov av samverkan föreligger.

5.2 Grundskolkompetens

I förordningen om kommunal och statlig vuxenutbildning anges i vilka ämnen det krävs betyg för att slutbetyg från komvux motsvarande fullständig grundskolkompetens skall kunna utfärdas. Där anges också i vilka övriga ämnen betyg kan ingå i slutbetyget.

Ämnet Svenska kan för invandrare med annat modersmål än svenska bytas ut mot Svenska som främmande språk. Betyg i Svenska som främmande språk är likvärdigt med betyg i Svenska. Invandrare som har betyg i Svenska som främmande språk men inte har tillräckliga kunskaper i svenska för fortsatta studier kan tas in i grundskolkurs i svenska och få nytt betyg i Svenska.

5.3 Timplaner

Enligt 16 § förordningen om kommunal och statlig vuxenutbildning bestäms antalet lektioner, tid för prov inräknad, som kurs högst får omfattas av SÖ enligt riktlinjer som regeringen meddelar. Det högsta antalet undervisningstimmar som SÖ faställt för resp. ämne meddelas i SÖ:s förteckning över läroplaner inom komvux.

5.4 Delning av kurs i undervisningsgrupper

Grundskolkurs får delas i två undervisningsgrupper

- i Svenska, Svenska som främmande språk, Engelska, Matematik, Tyska och Franska under högst 20 undervisningstimmar i vardera ämnet, om antalet kursdeltagare i resp. kurs är lägst 21.
- vid laborationer i Fysik, Kemi, Biologi under högst 30 undervisningstimmar i vardera ämnet och i Teknik under högst 20 undervisningstimmar om antalet kursdeltagare i resp. kurs är lägst 17.

5.5 Betygsättning i grundskolkurser

Betygsättning i komvux grundskolkurser följer i princip samma bestämmelser som betygsättningen i grundskolan. Betyg skall sättas vid slutet av varje grundskolkurs och avse hela kursen. Betygen skall ges i en femgradig skala, där medelbetyget är tre. Någon given procentsats för de olika betygsgraderna skall inte finnas. Normalt skall dock antalet fyror och tvåor i en kurs vara fler än antalet femmor resp. ettor.

Betyget utgör en bedömning av vad kursdeltagaren vid betygsättningsfallet presterat. Vid betygsättningen skall läraren utnyttja all tillgänglig information om kursdeltagarens studieresultat. I betyget vägs samman prestationerna i olika delar av ett ämne, både grunddel och fördjupningsdel. Därvid bör kursplanens betoning av de olika momenten och deras omfattning vara vägledande. Brister på ett mindre väsentligt område bör inte få sänka betyget i samma utsträckning, som om det gällt ett mera väsentligt. Även kunskaper och färdigheter i ämnet som kursdeltagarna tillägnat sig vid tidigare studier eller på annat sätt skall beaktas. Betyg i vissa ämnen, där skriftliga prov ges, får inte göras beroende enbart av dessa prov. Samtliga prestationer skall inräknas, och läraren måste undvika att övervärdera sådana resultat som lättare än andra låter sig bedömas.

Sammanställning av remissyttranden över förslag till läroplan för komvux

Allmänt

Ingen tveksamhet har uttalats inför en särskild läroplan för komvux. Tvärtom är bl. a. *SFI-kommittén*, *TCO*, *SACO/SR*, *SAF* och *SOSVUX* positiva till detta. *TCO* noterar med tillfredsställelse att nu för första gången utarbetats ett förslag till Mål och riktlinjer som avser all utbildning inom komvux och som i huvudsak utgår från de vuxnas behov.

SÖ anför att förslaget till läroplan visar på de målkonflikter som finns inom vuxenutbildningen. Den skall i första hand anpassas till korttidsutbildade, resurssvaga och socialt utsatta personer. Samtidigt skall den erbjuda alla som behöver skaffa sig viss behörighet möjlighet härtill. Kopplingen mellan utbildningsinnehåll och målgrupp hade därför, enligt *SÖ*, kunnat göras något klarare t. ex. genom följande formulering "yrkesutbildningen skall i första hand vända sig till personer som är resurssvaga och socialt utsatta".

SACO/SR anmärker att de höga ambitionerna i Mål och riktlinjer inte motsvaras av förbättrade möjligheter att genomföra undervisningen. Även *SAF* finner ambitionsnivån hög. Många lärare speciellt i kurser med begränsad omfattning kan uppleva den som orealistisk. Deltagarna i komvux, speciellt i enstaka ämnen, kan uppfatta en breddning av undervisningen mot de övergripande målen som något ovidkommande.

SFI-kommittén menar att en tydligare frigörelse från grundskolans läroplan hade känts mera riktig. Vidare säger *SFI-kommittén* att invandrarnas situation i komvux bör belysas klarare och borde ha resulterat i en större anpassning av läroplanen till den relativt stora målgruppen invandrare.

Komvux-utredningen föreslår att förslagen skall genomföras fr. o m. läsåret 1982/83. *SÖ* ansluter sig till uppfattningen, att de vuxna inte bör undervisas efter en äldre ungdomskolläroplan (Lgr 69) än vad som kommer att ske i grundskolan och tillstyrker tidpunkten för genomförandet.

Enligt förslaget skall lokala arbetsplaner utarbetas för varje skolenhet. *SACO/SR* anser att vad som står i förslaget om lokala arbetsplaner bör tonas ned i den kommande läroplanen.

SOSVUX hoppas att man snabbt skall finna formerna för de lokala arbetsplanerna. Det är viktigt att kursdeltagarna är representerade.

Landstingsförbundet framhåller vikten av samordning vid planering av den totala utbildningsverksamheten. Vid en sådan planering bör man inte bara se på tillgången till de utbildningsresurser och ekonomiska resurser som finns för att kunna genomföra vissa kurser utan också på vilka möjligheter till arbete framöver som de olika utbildningarna kan ge.

Grunddel och fördjupningsdel. Etappsystem

Kommittén föreslår att grundskolkurserna delas i en grunddel och en fördjupningsdel i likhet med vad som skett inom försöksverksamheten med etappindelade kurser. Förslaget innebär vidare att grundskolkurserna betraktas som en första etapp i en sammanhängande studiegång med möjlighet att avsluta studierna efter denna etapp.

TCO har liksom kommittén funnit att en anpassning till de vuxnas studiebehov kräver ett sådant system. *SAF*, *SFI-kommittén* och *SOSVUX* anser att uppdelningen av varje kurs i grunddel och fördjupningsdel ger stora möjligheter för komvux att tillfredsställa de vuxenstuderandes individuella behov, intressen och mål med utbildningen.

SOSVUX ser positivt på en etappindelning därför att vuxna ofta har mycket skiftande bakgrund och kunskaper. En etappindelning underlättar inplacerandet på rätt nivå och gör det också lättare att återuppta studierna efter eventuella avbrott. Den största fördelen med en etappindelad komvux är dock att det skulle underlätta rekryteringen bland de prioriterade målgrupperna som av olika anledningar är dåligt motiverade för studier och långa krävande utbildningar.

Enligt *SACO/SR* bör utvärderingen av försöksverksamheten med etappindelning avvaktas innan man tar ställning till om etappkurssystemet är ett bra arrangemang för den kommunala vuxenutbildningen.

Samverkan mellan komvux och AMU på grundskolnivå

Kommitténs förslag till Mål och riktlinjer och kursplaner har utarbetats så att en samverkan mellan AMU och komvux skall vara möjlig beträffande utbildning i allmänna ämnen resp. grundskolkurser.

SÖ finner att detta bör vara möjligt efter begränsade justeringar av kurserna. Däremot är det inte lika självklart att preparandkurserna inom AMU kan anordnas separat från den efterföljande yrkesutbildningen. Hit hörande frågor bör enligt *SÖ*'s uppfattning beaktas i kommentarmaterialet till läroplanen.

SAF framhåller att möjligheterna till samverkan mellan komvux och AMU i alla sammanhang bör utnyttjas och understryker nödvändigheten av smidiga samarbetsformer samt anpassning av utbildningen till de krav som AMU ställer.

KAFU meddelar att kommittén ännu ej i detalj har övervägt konsekvensen av en eventuell samverkan mellan komvux och AMU.

Ämnen

Teckning, bild och svenska

Komvux-utredningen föreslår att teckning skall utgå ur utbildningsprogrammet i komvux och att inte heller ämnet bild skall förekomma som särskilt ämne inom komvux. Kommittén föreslår också att moment i ämnet bild som handlar om bilden som kommunikationsmedel förs till ämnet svenska, varvid antalet undervisningstimmar i svenska bör utökas med 25.

SOSVUX menar att ämnet bild mycket väl kan ingå i svenska.

SÖ är inte berett att acceptera den föreslagna utökningen på grund av kostnadskonsekvenser. Enligt *SÖ*:s uppfattning bör nämnda moment ur grundskolans ämne bild kunna erbjudas inom fördjupningsdelen i ämnet svenska utan att timtalet ökas.

SACO/SR anser att kursen i svenska redan är mycket omfattande och timförstärkningen inte svarar mot det utvidgade ämnesinnehållet. Svensk-lärarna har dessutom ingen utbildning för att undervisa i bildämnet. Ämnet svenska måste få större timförstärkning än komvux-utredningen tänkt sig, om moment från bildämnet skall föras dit. Vidare krävs enligt *SACO/SR* utbildningskomplettering för de lärare som skall undervisa inom komvux.

Samhälls- och naturorienterande ämnen

Komvux-utredningen föreslår att de olika samhälls- och naturorienterande ämnena t. v. skall studeras som enstaka ämnen, trots att de i Lgr 80 förs samman i två block. Kommittén föreslår också att ämnet teknik införs som ett separat ämne i komvux.

SÖ framhåller att bl. a. med hänsyn till önskvärdheten av ökad samverkan mellan AMU och komvux skulle anordnandet av samhällsorienterande och naturorienterande kurser som "blockkurser" vara att föredra. En sådan samlad uppbyggnad av orienteringsämnena kan enligt *SÖ* också få betydelse för hur många och vilka ämnen som bör ingå i olika kompetenser, som studeras inom komvux.

SAF anser att det t. v. är nödvändigt att de samhälls- och naturorienterande ämnen får utgöra separata kurser med tanke på elevernas möjligheter att välja inriktning och anpassning på sina studier.

TCO har observerat att kommittén övervägt att föreslå att religionskunskap inte skall förekomma som separat ämne på grundskolnivå inom komvux. *TCO* anser att kommittén bör överväga att föreslå en sådan lösning i slutbetänkandet. Härigenom skulle ökat utrymme skapas för andra ämnen.

SOSVUX finner diskussionen om religionskunskap på grundskolnivå intressant och menar, att man redan nu kan skära ned religionskunskapen ytterligare till förmån för historia.

Föreningen Lärare i Religionskunskap finner det anmärkningsvärt att en minskning av lektionsantalet föreslås för religionskunskap samtidigt som

viktiga livsåskådningsmässiga mål anges i Mål och riktlinjer. De vuxnas erfarenheter och uppfattningar inom livsåskådningsområdet är mycket olika. Följaktligen blir det kanske viktigaste målet för religionsundervisningen att skapa förståelse mellan olika grupper. Invandrarnas religiösa bakgrund bör också behandlas. För att kunna bidra till att motverka spänningar i samhället krävs, enligt Föreningen Lärare i Religionskunskap, snarare en ökning än en minskning av religionskunskapens timtal och en annan syn på ämnets betydelse än den som kommer till uttryck i komvux-utredningens förslag.

Landstingsförbundet anser det konsekvent att ämnet teknik införs som ett separat ämne i komvux därför att ämnet införs som ett obligatoriskt moment i grundskolans naturorienterande ämnen.

SOSVUX framhåller att dagens samhälle ställer allt större krav på en teknisk allmänbildning. Frågeställningar som tidigare var uppdelade på de olika naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga ämnena kan i ämnet teknik diskuteras som en helhet.

Enligt *SACO/SR:s* mening får studiet av teknik inte gå ut över andra orienteringsämnen.

Svenska som främmande språk och hemspråk

Kommittén föreslår att det skall vara möjligt för invandrare att studera svenska som främmande språk i komvux som ett alternativ till ämnet svenska. Vidare föreslås att kurs i hemspråk skall kunna anordnas.

Förslaget tillstyrks av *SÖ, AMS, SFI-kommittén, TCO, SACO/SR, SAF* och *SOSVUX*. Inom komvux utgör enligt *SÖ* vuxna med annat hemspråk än svenska en betydande del av deltagarna i grundskolkurser, sannolikt minst 15%. Dessa kursdeltagare har stora svårigheter att följa undervisningen.

SFI-kommittén bedömer att den grundskolkurs i ämnet svenska som främmande språk som komvux-utredningen föreslår mycket väl kan anpassas som en påbyggnad till den grundläggande utbildningen som *SFI-kommittén* kommer att föreslå.

Allmän och särskild kurs

Kommittén föreslår att endast en kurs skall anordnas i engelska, matematik och B-språk motsvarande såväl allmän som särskild kurs.

SOSVUX instämmer i kommitténs förslag, medan *SACO/SR* främst av pedagogiska skäl anser att allmän och särskild kurs i engelska och matematik bör bibehållas även i komvux.

AMS menar att kommittén borde ange hur elevernas studier kommer att "varudeklarerats". Av läroplanen måste enligt *AMS* klart framgå, om dessa kurser ger behörighet till utbildningar där särskild kurs krävs.

Tim- och kursplaner

SÖ föreslås få i uppdrag att revidera timplaner och fastställa kursplaner samt att utarbeta kommentarmaterial till läroplan för komvux.

SÖ kan ansluta sig härtill men vill samtidigt påpeka att det innebär en väsentlig vidgning av arbetet med vuxenutbildningen inom SÖ jämfört med nuvarande förhållanden.

TCO tillstyrker kommitténs förslag till timplan.

SACO/SR anser att timtalet i B-språk (tyska/franska) reduceras mycket kraftigt i komvux-utredningens förslag, från 230 undervisningstimmar till 160. Detta förslag till nedskärning görs utan att några som helst motiv anges. SACO/SR avstyrker bestämt den föreslagna reduktionen och förutsätter att denna fråga blir föremål för särskilda överläggningar under den fortsatta handläggningen av kommitténs förslag.

SOSVUX framhåller att timtalet i dag är mycket lågt. Det gör att studietakten blir hög och att studierna ofta upplevs pressande. En del av studierna skall bedrivas på fritid. Det är enligt SOSVUX svårt att hitta tider för grupparbete härvid. SOSVUX föreslår därför att komvux-utredningen tar upp frågan om vad schemalagda icke lärarledda timmar utöver det föreslagna antalet lärarledda timmar skulle innebära för studietakt och arbetsformer.

En elevgrupp i *Nacka Vuxengymnasium* protesterar mot nedskärning av timtalet i teoretiska ämnen. Utökad timal i fysik och kemi behövs.

Betygs- och kompetensfrågor

Komvux-utredningen har diskuterat de graderade betygens roll och övervägt att föreslå att den femgradiga betygsskalan ersätts med bedömningen Godkänd – Icke godkänd i grundskolkurser inom komvux. Kommittén avstår dock från att föreslå förändringar i fråga om betygssystemet.

TCO anser att graderade betyg allvarligt kan ifrågasättas inom vuxenutbildningen och ser fram mot att kommittén lämnar förslag till förändringar i nuvarande betygssystem.

SOSVUX anser att grundskolan inom komvux skall vara betygsfri och att gymnasiedelen skall ha ett system med Godkänt/Deltagit där *alla* ges reella möjligheter att uppnå godkänt.

SÖ pekar på några problem som är förknippade med betygsättningen i komvux. Deltagare i komvux skall jämföras med motsvarande grupper i grundskolan. Kurserna i komvux behöver emellertid inte vara identiska med ungdomsskolans. Riksdagen har under 1970-talet i olika sammanhang påtalat att utbildningen skall vuxenanpassas. Anknytningen till ungdomsskolan när det gäller grunderna för betygsättning leder till likhet med ungdomsskolan även vad gäller undervisningens utformning. Försöksverk-

samheten med etappindelade kurser har också visat sig innehålla problem i samband med betygsättningen. SÖ finner det angeläget att komvux-utredningen i sitt avslutande betänkande närmare belyser hithörande frågor.

AMS menar att några förtydliganden måste göras i fråga om vilket betyg som skall meritvärderas för de elever som först läst svenska som främmande språk och därefter kompletterar sina studier med grundskolkursen i svenska. Det förra betyget kan vara högre än det senare. AMS föreslår att det högre betyget får räknas, eftersom det annars finns risk att invandrar-elever undviker nödvändig komplettering för att inte få ett lägre betygsmedelvärde. AMS anser också att avsnitten om ämnenas grunddel och fördjupningsdel måste förtydligas. Frågan hänger enligt AMS samman med vilken kurs som ger behörighet.

Studie- och yrkesorientering

AMS framhåller att samarbetet mellan komvux-syo och arbetsförmedlingen är av stor betydelse.

TCO anser att studie- och yrkesorienteringen måste ske i andra kanaler och organiseras på annat sätt än den yrkesorientering som ges för ungdomar.

SACO/SR understryker betydelsen av att komvux-utredningen i sitt slutbetänkande särskiljer å ena sidan syo för studerande inom komvux, å andra sidan det allmänna informationsbehov som finns hos allmänheten. Enligt SACO/SR:s åsikt finns ett stort behov av insatser på båda dessa områden. Också frågan om ett nytt statsbidragssystem för syo inom komvux bör aktualiseras enligt SACO/SR.

SAF menar, i anslutning till ett resonemang kring kursdeltagare med särskilda behov, att syo-funktionen i detta sammanhang har en betydelsefull uppgift att fylla. Genom en realistisk information om utvecklingsmöjligheter och utbildningskrav kan deltagare få hjälp att ställa upp mål som är möjliga att nå. Upplevelsen av att ha nått ett mål är sannolikt en av de starkaste drivkrafterna för att fortsätta en studiegång.

Kostnadskonsekvenser

Kommunförbundet har noterat, att komvux-utredningen haft som utgångspunkt att förslagen inte skall medföra några kostnadsökningar. I det fortsatta arbetet med läroplanen för komvux måste självfallet denna utgångspunkt bibehållas.

Enligt Landstingsförbundet finns det i dag ingen möjlighet att till alla delar överblicka, vilka eventuella ekonomiska konsekvenser som kan följa om komvux-utredningens hittills framlagda förslag skulle genomföras.

Landstingsförbundet vill därför invänta slutbetänkandet för en total bedömning av den kommunala vuxenutbildningen. Denna måste enligt landstingsförbundet dessutom ha ett starkt samband med bedömningen av gymnasieutredningens arbete. Vidare säger landstingsförbundet att behovet av fler undervisningstimmar i vissa ämnen inte behöver höja de totala kostnaderna. Om hårda prioriteringar görs kan kostnaderna t. o. m. bli lägre än nu.

Genomföranderesurs

Komvux-utredningen föreslår en särskild genomföranderesurs för information, planering och införandet av läroplanen av samma karaktär som anvisats för införandet av Lgr 80.

SÖ finner det nödvändigt att så sker, inte minst mot bakgrund av att någon tidigare läroplan inte införts speciellt för komvux. Kommunförbundet framhåller också att särskilda medel måste ställas till förfogande för information, planering och genomförande som komvux-utredningen förorddat.

TCO anser att särskilda resurser bör avsättas för information om den nya läroplanen för komvux till lärare, studieorganisatörer och personalutbildare. Härutöver krävs särskilda utbildningsinsatser för komvux-lärarna.

Kommentarer till komvux-utredningens förslag till text i Mål och riktlinjer

Utöver vissa förslag till omformuleringar har remissinstanserna framfört bl. a. följande synpunkter.

Prioritering av utbildningar inom komvux

SACO/SR framhåller, att även den som saknar utbildning motsvarande gymnasieskolan inom en nära framtid kommer att anses som korttidsutbildad. Det kan därför inte vara rimligt att prioritera överbryggande utbildning motsvarande gymnasieskolan så lågt som i komvux-utredningens förslag.

Kunskap – inläring

SFI-kommittén säger att invandrarnas annorlunda och skiftande bakgrund och förutsättningar bör beskrivas i detta avsnitt.

SOSVUX vill att det klarare skall framgå att arbetet skall nå fram till att deltagarna själva tar ansvaret för sin utbildning, inläring, planering och utvärdering. Det bör också tilläggas att kunskapssynen skall tas upp till diskussion under hela utbildningen. Man får då möjligheter att omvärdera

sin kunskapssyn utifrån de erfarenheter man gjort av studier och kunskaper.

Attityder, normer och värderingar

SOSVUX anför att det enligt läroplansförslaget är läraren som skall tolka begrepp som bl. a. "vårt samhälles grundläggande värderingar" och se till att kursdeltagarna håller sig inom ramarna. En alltför snäv tolkning kan dock lätt leda till en alltför samhällsbevarande och passiv inställning. Stycket bör därför omformuleras, menar SOSVUX.

Personlighetsutveckling och övergripande mål i ett ämneskursystem

SÖ framhåller att många deltagare studerar endast ett eller ett par ämnen. Det är tveksamt om det då finns reella möjligheter att till fullo uppnå vad som sägs om personlighetsutveckling och om att "åstadkomma samverkan mellan ämnena". SÖ föreslår en nedtoning. Även SACO/SR föreslår detta.

Goda arbets- och studievänor

SÖ menar att erfarenheter från monotona och tempobetonade arbetssituationer inte alltid pekar på det inlärningssätt som läroplansförslaget betonar.

SOSVUX föreslår att skolledningen äläggs att informera de studerande och deras organisationer om ekonomiska och organisatoriska förutsättningar, innehåll i läroplaner och kursplaner, skolstyrelsebeslut m. m. Denna information fungerar enligt SOSVUX mycket dåligt i dag.

Kursdeltagare med särskilda behov

SACO/SR anser att de åtgärder som komvux-utredningen föreslår för elever med problem är otillräckliga och menar att kommittén borde ägnat betydligt större utrymme för att analysera behovet av studiesociala insatser för denna grupp. Vidare anser SACO/SR det vara en brist att komvux-utredningen inte här behandlat skolkuratorns funktion.

SAF menar att för kursdeltagare med särskilda behov måste betydelsen av anknytning till den personliga erfarenheten och kunskapen vara av stor betydelse. Deltagarnas yrkes- och arbetslivserfarenheter bör alltså tas till vara som en ingångsväg till studier och som stöd och stimulans i undervisningen.

SOSVUX menar att det är synnerligen viktigt att så klart sägs att undervisningen skall anpassas till de utbildningsmässigt svagaste.

Schablontilläggets användning

SÖ påpekar att användningsområdet för schablontillägget vidgas i förslaget till att omfatta även studiehandledning för elever som är inskrivna vid statens skolor för vuxna (SSV). Enligt SÖ:s uppfattning bör kostnaderna

för den handledning av SSV-elever som kan ske på hemorten bestridas ur de resurser som tilldelats SSV.

Deltagarmedverkan och ansvarsfördelning

SÖ understryker vikten av att deltagarna lär sig planera sitt arbete och framhåller att deltagarmedverkan i planering och utvärdering måste ges tillräckligt stort utrymme.

Inskolning

SÖ framhåller vikten av inskolningsperiod och att ett omsorgsfullt förberedelsearbete i samband därmed från kursledning och lärares sida görs inför kursstarten.

SOSVUX menar att en inskolningsperiod vore mycket värdefullt för kontakten mellan kursdeltagarna och för att få nya kursdeltagare att känna sig säkrare. Det skulle ge färre avbrott i början av terminen.

Hemarbete

Enligt SÖ får det som sägs om hemarbete inte tas till intäkt för att kursinnehållets omfattning inte sätts i relation till tillgängligt timtal och andra resurser. Det är således viktigt att urvalet av stoff planeras noga och ges en rimlig omfattning.

Läromedel

SÖ föreslår att avsnittet om läromedel omformuleras enligt följande:

”Läromedel är sådant som lärare och kursdeltagare kommer överens om att använda för att nå uppställda mål.

Närsamhället bör utnyttjas för iakttagelser och undersökningar. I samhället finns också ett rikligt informationsutbud genom etermedia, facklitteratur, tidskrifter, broschyrer och tidningar. De studerande måste övas att kritiskt granska och bearbeta sådan information och lära sig att utnyttja biblioteken. De vuxenstuderandes egna erfarenheter av samhälls- och arbetsliv är en viktig resurs, som bör utnyttjas i skolarbetet samt vid studiebesök och exkursioner.

Tryckt material som täcker väsentliga delar av ämne, ämnesgrupp eller kursmoment kan spela en viktig roll för att ge fasthet och sammanhang i studierna. Speciellt för vuxenundervisningen producerade läromedel finns emellertid inte alltid tillgå. Ungdomsskolans läromedel kan ofta användas, men man måste särskilt uppmärksamma att de inte alltför mycket påverkar valet av innehåll och uppläggning.

Skolstyrelsen antar läromedel som skall användas för att ge överblick och sammanhang för kursmoment, ämnen eller ämnesgrupper. Rektor skall lämna förslag i ärendet efter samråd med berörda lärare och företrädare för berörda elever. Om övriga läromedel beslutar rektor efter liknande samråd. Han kan emellertid fördela uppgiften på lärare och elever. Läromedelsvalet bör vara en del av skolans arbetsplanering.

Endast genom ett lokalt val av läromedel knutet till lärares och elevers planering av arbetet kan läromedel bli de flexibla redskap som behövs för att nå de uppställda målen.”

Enligt *SOSVUX* framhävs i förslaget ett vidgat läromedelsbegrepp men fortfarande framstår läroboken som självklar. Det måste klarare framgå att fördjupningsdelen i möjligaste mån bör klaras utan lärobok, då denna annars kan styra både valet av och arbetet med fördjupningsdelen.

AMS anser att man bör peka på vikten av att läromedel avpassade för vuxenstudierande framställs, vilket är särskilt betydelsefullt om man vill nå de utbildningsmässigt eftersatta grupperna.

SACO/SR framhåller att traditionella läromedel inte förslår för att ett undersökande arbetssätt skall kunna uppnås. Detta förutsätter också tillgång till ett välutrustat bibliotek.

Redovisningsformer och utvärdering

SOSVUX anser att kursdeltagarna själva, med hjälp av varandra och läraren, skall utvärdera sina studier. Skrivningar och andra redovisningar skall ha till uppgift att visa om gruppen som helhet inhämtat det som satts upp som mål. Det måste tydligare framgå att skrivningar och övriga redovisningsformer inte får styra undervisningen.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
1 Inledning	3
2 Föredragandens överväganden	4
2.1 Bakgrund	4
2.2 Läroplanens utformning	5
2.3 Samverkan mellan komvux och AMU på grundskolnivå ...	6
2.4 Grunddel och fördjupningsdel. Etappsystem	7
2.5 Utbildningsprogram i komvux	7
2.6 Tim- och kursplaner. Kommentarmaterial	11
2.7 Betygs- och kompetensfrågor	12
2.8 Studie- och yrkesorientering	14
2.9 Kostnadskonsekvenser	14
2.10 Genomförande	15
3 Hemställan	16
4 Beslut	16
<i>Bilagor</i>	
Bilaga 1 Sammanfattning av komvux-utredningens skrivelse om läroplan för komvux	
Bilaga 2 Komvux-utredningens förslag till läroplan för komvux	
Bilaga 3 Sammanställning av remissyttranden över förslag till läroplan för komvux	

